קריטיק

ערשטינט יעדען חודש
רעדאגירט פון משה זילבורג

אינהאלט

משה זילבורג / וואס איך האב אייך צו זאגען (ד)
נ. וויניג / אין די טריט פון א נייעם יידישען סטיל
נפתלי גראס / פון מיינע וויזיעס
אל. נודיה / וויסער וויי דער שניי
א. ראובני / דער ליבהאבער

עלוע לאסקער-שילער. א. עהרענשטיין / לידער. איבערזי. פון מלך ראוויטש
דער סנקס (נאמיצען) די סליכמען פון א קריטיקער. די לידער פון ה. לייוויק. די „צייט".
יונג-אמעריקא. נייע ביכער

העפט ד'. * ערשטער יאַרגאנג * 10. אקטאבער 1920

„Kritik", Literarische Monatschrift
Wien II,. Taborstrasse Nr. 7

אבאָנעמענט:

פאר דייטש-עסטרייך: א האלב יאהר 48 קר. | פאר פוילען: א האלב יאהר 48 מארק
פאר דייטשלאנד: . . 18 מק. | פאר אמעריקע: . . 120 סענט
אינצעלנומער אין דייטש-עסטרייך 8 קרוינען | אינצעלנומער אין אויסלאנד לויט אבאָנעמענט

פאַרלאָג „דער קוואל"
Wien, II. Taborstrasse 7/12

טויט-ציקלוס

צוזאמענגעשטעלט פון מלך ראוויטש
פראכט-אויסגאבע — פריים 30 קרוינען

בער האָראָוויץ:

„פון מיין היים אין די בערג"
נעדיכטע — פריים 15 קרוינען

יוּדישע פאָלקסביבליאָטעק

סעריע: פּינף נפטרים

פראָגמענטען פון:

שלום עליכם
נומער 1 — א סקיצע פון זיין לעבען אין שאָפען פון מענדל זינגער

יצחק ליב פרץ
נומער 2 — באָראקטער - שטריכען פון משה זילבורג

מענדעלע מוכר ספרים
נומער 3 — פראָגמענטען וועגען זיין ליטעראַרישער שער פערזענליכקייט פון מ. נראָם

שמעון שמואל פרוג
נומער 4 — א בילד פון זיין לעבען אין שאָפען פון מלך ראוויטש

יעקב דינעזאָהן
נומער 5 — א סקיצע פון זיין לעבען אין שאָפען פון ב"י. יעקב

פריים פאר א יעדער נומער אין דייטש-עסטרייך קראָנען
דער פריים פאַרן אויסלאַנד וועקט פון צייט צו צייט ניי בעשטימט

פאַרלאָג דער „קוואל" „קריטיק"
האָט איבערגענומען די פאַרטרעטונג פון'ס
באָקאנטען קאָמפּראָמיסווען פאַרלאָג אין ניו-יאָרק

„אַמעריקא"

די ביכער וועלכע אין וויין אין אין דער לעצטער מיט א שוואכער וואלוטא מיט א נאָר נרויסען ראבאט פאַרקויפט דער פאַלאָר וועלט לויט מאָנקורס באָרעכענט.

„שריפטען" — דער נרעסטער יודישער דרייר מאָנאַט-זשורנאל מיט דער מיטאַרבייט פון די בעסטע און באקאנטסטע יודישע שרייבער די ביכער: זומער, הערבסט, 1919 אין וויינטער-טרילינג 20-1919 יעדעס צוי איבער 20 בויגען דרוק, דריי אילוסטרירט — צוי 2 דאָלאר.

דוד אינגאַטאָוו: אין קעסטעל-נרוב ראָמאן
" " צווישען צוויי זונען
" " דאָס פאַרבאָרגענע ליכט
" " וואונדער מעשיות פון אלטען פראָג.

א. מ. דילאָן: נעלע בלעטער — לידער.
די פרעכטינסטע יודישע אויסנאבע.

ש. צ. זעצער: ר' ישראל בעל-שם טוב (זיין לעבען, לעהרע און ווירקונג) אין 2 בענד.

ה. לייוויק: דער נולם, א דראָמאטישע פאָעמע.

יעקב מילד: דריי בענד שריפטען.

ל. מילער: אויף נאָס ווועלט (לידער).

א. ראָבאָי: דריי בענד נאָוועלען.

ברוך שפינאָזא: עטיק — איבערז. פון ו. נאָטאָנאָהן.

פריים פון יעדען באַנד דאָלאָר 1·75

דער וואָס באַשטעלט אלע אויסנערעבענעט ביכער באקומט דעם נרעסטען יודישען זשורנאל „שריפטען" נאנץ אומזיסט.

מיט באַשטעלונגען זיך צו ווענדען צום פאַרלאַג „דער קוואל" אבטיילונג „קריטיק".

Verantw. Red. Z. Ch. Bergner — Druck: „Union" Wien, IX. Liechtensteinstrasse 21

אין די נעכסטע נומערן וועלען געדרוקט ווערן:

אַרטיקלען פֿון: א. כאשין, נ. ווייניג, מ. נראָס, מ. זילבורג, צבי דיזנדרוק א. א.

ערצעהלונגען פֿון: א. ראוּבני, יונה ראָזענפֿעלד, יואל מאָסקאוום, א. מ. פֿוקס, משה זילבורג א. א.

לידער פֿון: ב. האַראוויץ, מלך ראוויטש, דוד קענינסבערג, ראובן אייזלאנד, א. א.

רעדאקציע:

M. SILBURG, Wien XVIII. Karl Ludwigstrasse 5/10

פֿארלאג „דער קוואל" אבטיילונג „קריטיק" האָט איבערגענומען די פֿארטרעטונג פֿון באקאנטען קאָפּעראַטיוון פֿארלאג אין נירנבערג.

„אמעריקא"

די ביכער וועלכע מיר ווילן אונז אין די לעצטער מיט א שוואכער וואלוטא מיט א נאָר גרויסען ראבאט פֿארקויפֿט. דער דאָלאָר ווערט לויט טאנקורס בארעכענט

✦

„שריפֿטען"

— דער נרעסטער יידישער דרייַ־מאָנאַט־זשורנאל מיט דער מיטארבייט פֿון די בעסטע און בעקאנטסטע יידישע שרייבער די ביכער: זומער. הערבסט. 1919 און ווינטער־פֿרילינג 1919-20 יעדעס צי איבער 20 בויגן דרוק, רייך אילוסטרירט — צו 2 דאָלאר

דוד איגנאטאָוו:

אין קעסעל־נרוב (ראמאן) — צווישען צוויי זיגען — דאָס פֿארבאָרגענע ליכט — וואונדער מעשיות פֿון אלטען פּראָג

א. מ. דילאָן:

נעלע בלעטער — לידער. די פּרעכטינסטע יידישע אויסנאבע.

ש. צ. זעצער:

ר׳ ישראל בעל־שם טוב (זיין לעבען, לעהרע און ווירקונג אין 2 בענדער.

ל. מילער: אויף נאַס׳ס וועלט (לידער).

יעקב מילד: דריי בענדער שריפֿטען.

ה. ליווויק: דער גולם, א דראמאטישע פּאָעמע.

א. ראבאָי: דריי בענדער נאָוועלען.

ברוך שפּינאָזאָ: עטיק — איבערז. פֿון ו. נאטאנזאהן.

פּרייז פֿון יעדען באנד דאָלאָר 1·75

דער וואָס באשטעלט אלע אויסנערעכענטע ביכער באקומט דעם נרעסטען, יידישען זשורנאל „שריפֿטען" נאנץ אומזיסט.

מיט באשטעלונגען זיך צו ווענדען צום פֿארלאג „דער קוואל" אבטיילונג „קריטיק".

משחזילבורג / וואָס איך האָב אייך צו זאָנען

ד

הינטער מיינע אייגענע ווערטער באהאלט זיך א בייזער נעדאנק, וואָס קוקט צו מיר ארויס פֿון צייט צו צייט. דראהענדיג: דאָס אלץ, וואָס איך האָב דאָ ביז א הער נעזאָנט, האָט זיך דאָך איינגעשליך נים נעפאסט נאָך פֿאר׳ן קדיש און דאָך, נאָכן פֿינף־יאָרינען בלוט־מכול, איז יעדעס וואָרט, יעדער אויסנעשריי נאָך אזוי אקטועל, אזוי אין דער צייט! און דאָ שטעהט מען נאנץ פֿארניכטעט פֿאר׳ן מראָניזם פֿון דער מענשליכער נאָטור. אָט דער מראָניזם נעפֿינט זיין העכסטען אויסדרוק נים אין דעם רוצח־ישען קריג, נאָר דוקא אין דער בענקשאפֿט. נאָך די אלטע צייטען. די אָלטע וועלט הויבט אויף ווידער איהר צוזבלוטינטען קאָפּ און האָפֿט... זי האָפֿט אויף ווידער־אויפֿבויאונג, זי ווייל פֿארנעסען אוז נעפֿינט, ווי עס שיינט נענוג מיט דערצו. ווער ניט איהר אָט דעם מיט? ניט דער קאניבאל, דער נעלט־מאכער, וואָס טאנצט אויף די קברים פֿון זיינע אייגענע קינדער. ניט ער, נאָר דער אינטעלינענט. ער איז עס, וואָס שאפֿט די טעאריע פֿאר דער וועלט־אָרדנונג פֿון קאניבאל. ער איז עס, וואָס פּראָדוצירט „נייסט" פֿאר דער וועלט, שטיצט זי פֿון דור צו דור מיט „אידעאלען", מיט „קונסט" מיט „קולטור". אָפּט זעהט מען אידם אויך אין דער ראָליע פֿון א „פּעסעמיסט"; ער גלויבט ניט אין דעם מענשליכען מין, אוז דערפֿאר איז ער אינדיווידואליסט און שאפֿט די מעאריע פֿון „אינדיווידועלער איניציאטיוון", פֿארן קאניבאל. אין זיין רוב איז ער א קינד פֿון דעם זעלבען אָדער ער איז איין אוז דער זעלבער. זיין מאָטע איז דער מאָטעריעלער אויסניצער פֿון ארימען פֿאלק אוז ער איז דער נייסטינער בעטרינער פֿון דער פֿאלקס פסיכאלניע, ער דער ערציהער־פֿארפֿירער פֿון דער היינטינער וועלט.

אוז קוקט איהם אָן: דאָ־ערשט איז ארויס פֿון דער אָפּיצער־אוניפֿארם, וואָס האָט איהם אזוי ניט נעקליידט אוז האָט איהם אויך דעם מוט נעבראכט, וועו אנדערש האָט ניט נעקענט זיין, צו ווערען א העלד; דא־ערשט איז ער ארויס פֿון אינטער דער ערד, ער האָט נעזעהן די נישטינקייט פֿון מענשליכען לעבען, אוינטער זיינע סיס האָט די ערד נעצישערט, אוז איבער איהם האָט נערענענט א טבול פֿון פֿייער אוז אייזען — זוכט איהם אוינטער אנאטאמיש, וועט איהר זעהן אז זיין מוח האָט זיך אויף א האָר ניט נעירדט... ער שטעהט פֿאר אונז דער זעלבער, א האָר נישט אנדערש, וואונדערליך נאנץ אין זיין בעווואוסטזיין, ווי פֿרי־הער. אמת. ער קוקט זיך ערשט א ביסעל אום ארום זיך. פֿאר דער צייט איז זיין פֿאָוצע, א ביסעל שוואכער נעוואָרען, אָבער עֿר פֿארלירט זיך הילה ניט. ער ווייס נאנץ נוט, אז די קאניבאלען־וועלט נויטינט זיך אין אהם; ער וועט אויסוועקען די אלטע האָפֿנונג. די בענקשאפֿט צו די „אלטע נוטע צייטען"; ער וועט פּרעדינען בעריהינונג. רעדען ווען קלאָטן־שלום, וועען ווידער־אויפֿריכטונג. דאָס שוט ער דורך זיין פּרעסע, דורך זיין פּארלאמענט, דורך אלע ינע אַרנאנען, ביז וועלכע זיין נייסט האָט אונז

בענליקט. ער, דער ערציהער פֿון דער וועלט האָט פֿאר איהר איצט נאָר איין רפֿואה: פֿארגעסטן, פֿארגעסטן, פֿארגעסטן . . .

בולמ׳ער אין קענטינער איז ער, דער נולם מיט׳ן שם המפורש פֿון „בילהזנ׳ אונטערן צונג. ביי אונז. ער האָט א פֿיזיאנאמיע פֿון א טראנישען דאָן קיכאָט. ער גלויבט אין „דעמאָקראָט׳יע״ ער גלויבט אין „פֿאן רעמא״. פֿון זיינע אויגען לייכט די האָפֿענונג. אז דער נרויסער יעקב שיף, למשל, וועט נאָך זיין אונזערער... (עה״ש!) ער גלויבט, אז ער קעמפֿט, ער איז זיך כמעט מקריב פֿאר אונז. אונזער בראָך, וואָס האָט זיין ביישפיל נים, האָט הלילה נים פֿארמינדערט זיין נלויבען אין היינטינער וועלט־אָרדנונג. קוקט זיך צו, למשל, מיט וואָס אן אימפעט ער האָט זיך נעכאפט צו זיין אלט בעליבטער ארבייט, צו פילאנטראפּי׳ע! מיט וואָס פֿאר א רהמנות ער בעקלאָנט דעם יודישען רואינירטען קרעמער אין מעקלער! ער וויל איהם שטעלען צוריק אויף די פֿים, ער טראכט אפילו פֿאר זיינע קינדער וועגען „פּראָדוקטיוויזאַציע״ צו לערנען זיי א ביסעל שלאָסערייַ. דאָס הייסט, וויַ מ׳מאכט, למשל, א שליסעל וכדומה (אָ, זיינע אייגענע קינדער לאָזט ער שטודירען; די יודען מזהן דאָך נייסטינע פֿירער און שתדלנים האָבען) אויף דעם היינטיגען רוסלאנד וואָס שטרעבט אויך, ווי בעקאנט, צו פּראָדוקטיוויזאַציע ארבייט איז ער, ווי דער קרעמער אליין, להשמיד ולאבד. עס פֿאלט איהם הלילה נים איין, אז די יודען אין רוסלאנד ששהען פֿאר א נייער וועגדוגג אין לעבען, אין אז יענע נייטיגען זיך אין אינטערשטיצונג אין אויפֿקלערונג פֿאר׳ן נייעם לעבען. עס פֿאלט איהם נים איין, וויַל ער וויים, אז מיט׳ן אנפאנג פון נייעם לעבען האָט עד זיין ראָלע אויסגעשפּילט, אז דאָרט דארף מען איהם שוין מעהר נים. אין ער האָפט דאָך, וואַרט, אז אלין וועט ווי פֿריהער ווערען אין וועגדט אן אלע זיינע כהות די אלטע נוטע צייטען צוריק צו רופֿען. אָט זיצט זיך, למשל, ארקאדי סעמיאָנאוויטש (?) שליאכטער, ס׳זיצט נאכפאדען וויגאווער אן חבריא, מ׳וואַרט, מ׳זיצט הלילה נישט ליידיג, מ׳איז מתפלל צום אלטען נאט ער זאָל מקרב זיין די נאולה פון פעטערבורג. זיי האָפֿען, אין מיט זיי טויזענדער פון זייער מין אין רוסלאנד גיפֿא, אז זיי ווילען צוריקקערען אהין אין די אלטע שתדלנים ווערען. פון דאָרט אויס ווילען זיי איהר, ווי א מאָל, פירען דעם יודישען עולם פאר׳ן נאָז אן פֿארשפּריטען צוישען זיי „בילהזנ״.

אין ליידער האלט זיך נאָך א נרויסער טייל פון פֿאלק פֿאר זיי, נלויבט אין זייערע מעשים; יענער סם, וואָס זיי האָבען איהם איינגענעבען וויַדקע נאָך עד היום. אליין שטעהט נור רוסלאנד, וואו די השפעה פֿון דעם אינטעלינענט ווערט פון טאָג צו טאָג שוואכער, וואו צוזאמען מיט׳ן מאטעריעלען אויסנוצער פארשווינדעט אויך דער נייסטינער פארוים. אנדערש איז אָבער די לאנע אין די אינעריע לענדער: מיט דער אויפֿריכטונג פון דער אלטער וועלט הויבט ער אויך אויף זיין קאָפּ. די קאָנטורען פון דעם פֿאלקס־טיפוס אינטעלינענט זענען נאָך דערווייל זעהר שוואך. דער כח פון פֿאלק נופא איז אויך אָפּנעשוואכט. אונזער צובלוטינע, אויסנעמאטערט פֿאלק איז איצט ווי א קינד, וואָס כאפט זיך אן פֿאר יעדער האנד, זאָל זיין א פארפירערישע, נאָר זי זאָל ערנין וואוהין פירען.

אווי שטעהט מען פֿארצווייפֿעלט פאר דעם פאקט, וועו מען בעמראכט, אז די נאנצקייט פון יודישען פאָלק, יענע וואונדערליכע אחדות, וואָס נעמט ארום אלע פֿיר עקען וועלט, זיין נלויבען אין דער צוקונפֿט פאר דער נאנצער נלות־תקופֿה. האָט זיך דאָך דערהאלטען א דאנק זיין אינטעלינענציע. דאָס איז נעווען יענע אינ־שטעלינענציע. וואָס איז ארויס פון איהם נופא, אין זיין שוים זיך אויסנעהאָדעווט. זיינע „טענ׳ נענעסטן, פאר איהם זיין נאנץ לעבען מקריב נעווען. פֿרייַ איז נעשטאנען דער „עץ החיים״ — די יודישע בילהזנ׳ פאר יעדען איינצעלנעם, רייך אדער ארום. מען מוז ניט דוקא ראבאנטיש קוקען אויף יענער צייט; מ׳זאָל נאָר נאנץ ניכטער בעטראכטען יענע וואונדערליכע, אָרינינעלע ארדענונג פון די „ישיבות״, וואָס אונזער נעמאטערט אין נעסלאָנט פאָלק, וואָס האָט זיך נעמוזט אליין דער־האלטען, האָט נעשאפען. אָט דאָ נעפינט זיך דער קוואל פון לעבען פאר אונז, אויך פאר א ניי לעבען — א לעבען פֿון נרונד אויס אנדערש.

אם יש את נפשך לדעת את המעין ממנו שאבו אחיך? (ביאליק)

ווילסטו וויסען דעם קוואל פון וואנען דיינע ברידער האָבען נעשעפט?" — ווער פון אונז, וואָס וויים, זאָל טאָ: אין נאכט טיטען מיט׳ן פֿיננער! דער קוואל זאָל ווידער א מאל אויפענראָבען ווערן. איך וויים איהם, איך קען איהם! מיין שוואכע האנד וועט אָנווייזען!

לעצטער ארטיקעל קומט.

ג. ווייניג / אין די טריט פֿון אַ נייעם יודישען סטיל

א

נעבוירען איז נעוואָרען אונזער לישטאָוור אויף די טונקעלע היינטערטעפּ, אין די שמאָלע נעסלעך, פֿאר־באהאלטען היינטער א הייזעל, וואָס אָט פֿאלט עם אין, נעבוינען אין צוויין, די כשר׳ע טאָכטער פֿון יענע פֿאָלקסלידער, פֿון די נאיוע נראָמען אין מעלאָדיעס, וואָס ווערען נעזונגען מיט זייער בעזונדערען סאָנטימענט אויף שבת־דינע נאכמיטאָג־צוזאמענקונפֿטען. אָט בעווייזט זיך שוין א נראָמער, שוין מרעפֿט זיך, דאָס הייסט ס׳קומט פֿון דער רוסישער פאָעזיע פֿרוי אין לערנט אונזערע פרימיטיווע דיכטערס, ווי מ׳שרייבט לידער, ווי מען פֿיילט זיי, ווי מען נלעט זיי אויס, זיי זאָלען נישט קאָליעטשען די אויערן מיט זייער אומנעלומפערטער נישט־רישמישקייט. לערנט זיי צו קעמפֿען מיט דער שפּאָלטען קונען ארויסטרייבען, „דעם ריח פֿון דינאבורנער יאפקעס״, בעלערנט וויַ מ׳קאָן וועדען נלייך מיט אלע אנדערע. האָקט אויס א נלייכען וועג קיין אייראָפּע.

דינאבורג אלס קיילערנעסעל — אין קלייטעל־שטימונג (נישט הלילה אינ׳ם שלעכטען זין) וואַרנט כמעט נאָך ביז׳ן היינטינען טאָג די יודישע לישטראָטור. דאָס אויספֿעלען

פֿון א וועלכער ס׳איז קאָנצענטראַציע, פֿון א מיטעל־פּונקט, א סאָליוס — האָט זי נישט איינמאָל נעבראָכט אין סכנה פֿון קאָמפּראָמיס, וואָס קענען נאָך מעהר צוגלידערן די ביז איצט נעוונ צוזייטיע און צושפּרייטע שטרעבונגען. די קוילערנעסל־ אין קלייטען־שטימונג קאָן מען אָנרופֿען אין אונזער לישראָאר דעם דאָזיגען צושטאַנד פֿון אידעאָלאָגישער צוזייטקייט. יעדער שעפֿערישער טיפּ האָט מיט זיך בעצייכנט אנ׳אנדערן וועג. די דאָזיגע ערשיינונג וואָלט נעווען נאָך וואויל, אויב ס׳וואָלט אויך פּראָלעל עקזיסטירט א נעוויסער טריב פֿון קאָלעקטיוזון שאַפֿען, וואָס זאָל זיין דער בולט־ער אויסדרוק פֿונ׳ם סאָציאָלן נרופּען־לעבן. מיט איין וואָרט: ס׳האָט אונז ביז איצט נעפֿעלט א סטיל. וואָס איז דער אויסדרוק פֿון ארגאנישער צוזאַמענשטעלונג און צוזויפֿבינדונג פֿון אידעאישע און קינסטלעריש שטרעבונגען. ס׳האָט אונז אויסגעפֿעלט די נעמיינזאַמע כח־שפּאנונג. אפילו יענער פּראָמעטעאיזם, וואָס האָט פֿרי׳ן כאראקטעריזירט.

אזא מין סימפּאָטיע איז נישט נאר־מאל. אָבער אומשולדיג איז די ליטעראטור אין דעם פֿאל. זי איז דאָך נישט קיין ממזר, נאָר דער אויסוואוקס פֿון איר צייט. און יענע צייט האָט נישט נעשאַפֿען א נינסטינען כאָדען פֿאר אר־שטראָטן פֿון א וועלכען עס איז סטיל. מיר פֿארמאָגן א סך סטילן, וויל אויך דאָס יודישע לעבען האָט זיך אנטוויקעלט אויף דער ליניע פֿון סאָציאלען פּלוראליזם. דער סאָציאליסטישער, דער כאָאס, דער פֿונ׳ם סאָציאלען נעדאנק האָט זיך אבנעשפּיגעלט אין דער־ליטעראטור און האָט זי מאָדעלירט אויף זיין שטייגער. די סאָציאלע קוילער־נעסלקייט האָט אויסגעהאָדעוועט די ליטעראַרישע קוילערנעסלדיקייט.

אין נישט בעסער איז אויך מיט׳ן אינהאַלט. דער וועג קיין אידאָע איז נאָך לאַנג און ווייט, און עס זשיפּעט קוים דער שפּאַריש־אסימילאַציע־שיעור כה. וויל עס זענען נישט קיין יודישע רעוואָלוציע די נאָציאָנאַלע לידער נישט פֿון פֿרוי. נישט פֿון מ. ראָזענפֿעלד אָדער פֿון ביאַליק. זיי זענען ניכער א וואויל־קאָנישער סאָאוס א נעוואלדיגע היסטעריק פֿון דער בענקשאפֿט נאָכ׳ן עתיד, וועלכער שפּיגט זיך אין שפּיגט אין אויך וועלכען א אומנעדולדיגער קאָן זיך נישט דערוואַרטען, און אפֿשר איז עס נביאות? וועג איר ווילט קאָן עס אויך דאָס זיין. וואָרונער פֿון דער צוקונפֿט!...

דאָרט וויט ערגעץ, אויף די וויישע און ברייטע נעביטען פֿון אידאָפֿ זידט און נרוזיט. וואָלט וויטמאן בעזונגע דעם לעבענס־ריטם פֿון אמעריקע, וועראהארען די בעלגישע סאָבריקען און דאָס לעבען פֿון זייערע ארבייטער, סצטער בעזוכט די שלעזישע קוילענגרובען, ביי אונז אָבער קאָרטשען זיך אין די שאָפּענס פֿונ׳ם יודישען נעסעל אי די סאָרבאָרנעג ליבע, אי דאָס שטעטל, אי דער ירוד, אי דער שנאָרער. דער ליפּמאנען אי דער מלמד; און די אלע האָבען סאָרנעסטן, כל זמן ס׳איז צייט. נאָך צו זאָגען נאָך זיך אליין קדיש. דעם צדק הדין. אונטער דעם דרוק פֿון שטאָרקע דרוסענדיגע כהות צוזאָלט זיך דאס שטעטל, ס׳נעהט סאָלוירען די טראַדיציע און קיין שום ציל און צוועק וואָלט נעזוכט אינט צו סאָרצווייפֿלען. דאָס לעבען, דאָס

אירראַציאָנעלע לעבען סאָדערט. מ׳זאָל אים נאָכיאָגען אין עס הערנרייכען. וויבד אין וועה איז דעם וואָס בלייבט צוריק אין אבהענטיג. אומברחמנות׳דיג סאָריתום׳ם מיז ער זיך סאָרלירען אינ׳ם פּלאָנטער אין נטספען אויף די שימלענדינע רואינעס. ס׳וועט נישט העלפֿען רייזענס צער אין קוועלען זיך נאָך דעם צושטערטען שטעטל. ס׳וועט אויך ניט העלפֿען אש׳ם ראָזינע אידעאליזאציע אין סטילזירען פֿון א שבת־ דינען שטעטל, וויל בערגעלזאָן האָט שוין אויסגעזונגען דאָס .אל מלא רחמים׳ אין זשומעט דעם עבר א מעלאַנכאָליש׳ען שלאָפֿליד־על. דאָס שטעטל איז אנטשלאָפֿען נעווארען אויף אייבig אין דעם זעלבינענס אש׳ם א העלד זוכט דעם וועג, וואָס פֿירט צו א ניי לעבען („דער וועג צו זיך"). דאָס שטעטל איז נעבליבען א שיינער חלום, וואס צוריק זיך ביי די מארגנשטראלן פֿון דער מאָנזון. פּאָוואָליע, פּאָוואָליע קריצט זיך אוים א נייע ליניע: דער טיפּ פֿון אנ׳איטעלינענט, וואָס זוכט זיין לעבענס־ סאַטיספֿאקציע אין לעבענס־פֿארענטפֿערונג אין א פֿרעמדער שפּאָט. די דאָזיגע ערשיינונג טראָנט אריבער דעם שוועריפּונקט פֿונ׳ם מיליע אויף אינדיווידואַן, אויף יחידים, ד. ה. אויף נעווייסע סאָציאלע טיפּען. עס הויבט זיך אָן א נייער מאָמענט, וואָס דראַמאַטיזירט דאָס יודישע לעבען, עס כאָווייזט זיך דער מאָמענט פֿון א נעוויסען דינאמיזם, וואָס דרינגט ארויס פֿונ׳ם נרופּירען זיך פֿון די סאָציאלע פֿאקטאָרען, אנשטאָט דעם פֿריערדינען צושטעפּען צו דעם וואָס ארום, וואָס איז אין עצם נעוועסען, שוין א מכאניזירטער צושטאַנד פֿון א פֿריערדינען אנטוויקלונגס־ שטאַדיום. וועלכעם האָט אין זייגע צייטען נעשפּילט אויך א ראָליע פֿון לעבעדינער נרופּירונג פֿון סאָציאלע פֿאקטאָרען.

עס האָט זיך ענדליך בעוויזען דער מאָמענט פֿון בונט. צו האַרט איז דער יאָך פֿון דער פֿארגליווערטער טראַדיציע אין, דער ערשטער איז נעווען פֿרץ, וואָס האָט נעווואַלפֿען די לאָזונג. זי היסט: .אין פּאָליש אויף דער קיט׳. זאָל זיין נעהיילינט די אָרגיע פֿון דער סעקסועלער פֿרייהיט, וואָס איז אינער פֿון די מענשליכסטע אין לעבענדינסטע אינסטינקטען, וועלכער איז אָבער ביז איצט נעפֿעסטעט נעווען מיט פֿארגליווערטע דינים פֿון תלמוד און שולחן ערוך. (וויל א יעדע רעוואָלוציע איז איינצייטיג. אָדער אפֿשר קודם כל א רעוואָלוציע פֿון די הושים). דערפֿאר שרייט אוים זיין זינדינער אין דעם בעוואוסטזיין פֿון זיין וויללען צו דער מאַכט אוּן זיין בעוואוסטזיין פֿונ׳ם איינענעם כח:

אין מיר האָט אויפֿגעפֿלאַמט א רויז,
ווילט איר דערנער, שטראָפֿען מיך?
מיין פֿון פֿינכטערע לעבער ארויס,
ווילט איר משפּט׳ן די נאכט־אל
פֿאר איר מארגען־ליד,
פֿאר איר פֿרילינג־ליד,
פֿאר׳ן העכסטען ליבעס־ליד?!
שווארצע, פֿינסטערע וואלקען־שטיקער,
ציטערט איר פֿאר מארגנשטראל?

(I. אש)

דער זעלבער בונט, אָבער שוין מעהר רעוואָלוציאָנער אין מעהר צושטערענד אוך פּראָגרעסיוו. הייסט פּרינץ שאָפּן א פּראָסטיטוירטע, וועלכע איז זיך נוקם פֿאַר ביז איצטינען פֿאַראכטן זי:

קום צו מיר, קום מיט מיר,
כ׳חיים די קיים די אייזערנע
כ׳האָב די קראָפֿט דיך צו בעפֿריין.
(רייסט אויבער די נעשלעפֿענע רינג־קייט; ציט אים צו דער וויבער־שול)
קום ארויף, אהין ארויף
אויף די תחנות, אויף די תפלות,
אויף די דורכגעוויקטע בלעטער,
פֿון אומזיסט פֿארגאָסענע טרערען, —
קום, וועקען די שטילע שול
די צנועה־דיג פֿארשטוסטע שול
מיט נעשרייו פֿון העכסטען בונט
קרעכצען פֿונ׳ם רויסטען גליק —

(III. אקט)

פֿאר פּרינץ האָט נאָך קיינער נישט אזוי שיין און אזוי מעכטיג בעניטען דעם פּראָבלעם פֿון מענשליכע חושים, וואָס פֿירען מלחמה פֿאר זייער נענצליכער אויסלייזונג און פֿאר זייער רעכט צו אויטאָנאָמיע פֿון אלמענשליכע אינסטינקטען. פּרינץ איז בכלל נישט נאָר אנאָנאָ פֿון א נייעם יוד, נאָר אויך פֿון א נייעם מענש. די צייט אין יועלכער ער האָט נעשאפֿען איז נאָך צו פֿיל נעווען אויף די שיידוועגען פֿון אונזער נעשיכטע, נאָך צו ווייניג אויסקריסטאַליזירט, נאָך צו קאָרנ אינ׳ם אנזאָג פֿון א לעבענס־שפּראָצענדינען זאָמענדעל, זי זאָל קענען שאפֿען א נאנצען מיט. א פֿולען און פֿאלשטענדינען ווערס. אָט דאָס זענען נאָך ראָנגלענישען מיט. אינטואיטיוו בליצען אין בליין־נעדאנקען פֿון א מענש־יוד.

פּאָמעלך בייט זיך די ליניע פֿון יודישען לעבען: פֿון א אראבסקען־ליניע, וואָס פֿלאָנטערט זיך אהן אינאנהויב און אָהן א סוף, ווערט זי א שפּיראָלע, וועלכע אנמויקעלט זיך פֿון א נעווייסען פֿעסטען אוּן שמאָבילען צענטראָל־פּונקט בין צו די וויטעסטע האָריזאָנט־שטחים. דער מיטעל־פּונקט האָט אריסנעשיקט זיינע שפּראָלען, אזוי ווי די סאָליפען בין צו די פֿרעמדלענדישע נעגיצען, כדי אויפֿצוזוכען דאָס כשוף־וואָסער וואָס דערפֿרישט אוּן שענקט לעבען. דער שריי נאָך אירפֿאָרשונג האָט א טריפֿעל נעמען מיט׳ן נאנצען אנטשלאָפֿענעם יודישען ארנאָנזם אוּן א נייער שאפֿונגס־ציטער האָט ארומנענומען זיינע נלידער. נישט קוקענדיג אויף די אפריאָרישע אוּן דאָגמאָטישע מערב־דענקער א לא בובער אוּן זייער אפֿאסטעל, האָט זיך אָנגענומען דער סטיכישער פּראָצעס פֿון אנטוויקלונגס־נאנג אוּן מענדעניג אין אנדערע נענענדען. נישט ex oriente lux א נישט פֿון מזרח ווערט אויפֿשיינען די נרויסע ליכטינקייט, ווייל נישט קיין אזיע אוּן דערצו צו דער. וואָס ווערט נעמאָסטען מיט׳ן אלטען מאָסשטאב, וואָס האָט נישט קיין ברעקעל אפֿילו צופֿאַנג צו אינזערע היינטצייטיניש־נישמות. נאָר אונזערע וועגען פֿירען קיין מערב.

דער אונטערבעוואוסטער לעבענס־פּראָצעס נעהט דורך דעם עמאָס פֿון אונימיקאציע, פֿון פֿאראינהייטליכען אוּן קאָאָרדינירען, צו דער שעפֿעריש־אסימילירענדער קעסעל־ארבייט. דאָס לעבען מוז מען טאָקי בעמראכטען אלס א זעלבען פּראָצעס פֿון תמידיגען אסימילירען, וועלכעם אנטשטעהט בייס צונויפֿטרעפֿען זיך פֿון די כאָאָטיש קייקלענדיג עלעמענטען אוּן די שעפֿעריש קאָנצעפּציעס. א יעדער פֿארשטייט איז א צוויידינער: א אסימילאציע צו די פֿארנדערטע לעבענס־בעדינגונגען, וואָס מען רופֿט אָן אין דער נאטורוויסענשאפֿט מימיקרי. אלוֹא צופֿאַנג אוּן צווייטענס א אסימילאציע פֿון די פֿריהערדינג מאָמענטען צו די איצט פֿארהאַנענע. בערנסאָן׳ם נעדאנק וועגען דעם אויפֿשיכטען זיך פֿון דער צייט איז טאקי דער רעזינער פּראָצעס פֿון אייבינער, נישט איבערנעריסענער אסימילאציע.

די טענדענץ האָט זיך שוין דאָמאָלט קלאָר באוויזען, וועו דער פּראָלעטאריישער נעדאנקען־קאָמפּלעקס האָט אָנגעהויבען א דורכצודרינגען דעם יודישען אָרנאָניזם. אינ׳ם שאפֿען פֿון אינטערנאציאָנאליזם האָט זיך אָנגעהויבען די יודישע קולטור צו בעקענען מיט׳ן פֿריידענקעריישען נייסט, טעמפּ האָבען זיך שוין נעלאָזט הערען די אונטערדרישע ציטערנישען פֿון דער נעטרייסעלטער אלטער טראַדיציע. די שאלה פֿון וועלטליכער יודישער קולטור וועגט אקטועל, דעם כח־אָנשטרענגעניש פֿעלט אָבער אוים די איינאָרטינג ריכטונג. לעת עתה באַוויזט זיך אינ׳ם סאָציאליזם אוּן אין דער נעטרייישאפֿט צו דער טאָג־טענליכער שפּראָך. צום .זשארנאָן׳. דאָס קולטיווירען אים, אלס רעזערוואָאָר פֿון קולטורווערטען, איז אויך א נעוויסע ערשיינונג פֿון אסימילאציע־טענדענצען. אויב די עלטשע שוואלבען פֿונ׳ם סאָציאליזם בייַ אונזענען ריין אסימילאטאָריש, דאָך האָבען זיי עיוועקט בייַ די מאסען דאָס פֿארענטערעסירען זיך מיט זיך אוּן מיט איינענע, פֿארשידענארטינע לעבענס־ערשיינונגען. אוּן אָהן שום נוהמא קאָן מען זאָנען, אז די יודישע ליטעראטור איז נעווען אין די ערשטע אוּן אין א ביסעל וויטערדינע יאָרען דער פּראָדוקט פֿונ׳ם אנטוויקלען זיך פֿון דער קולטור פֿונ׳ם יודישען פּראָלעטאריאט. זי איז נישט נאָר נעשאפֿען נעווארען אין דער שפּראָך, פֿון וועלכער ס׳האָבען זיך מיט עקעל אוועקנעווענדט די כל המינים נאציאנאליסטען, נאָר אויך אויף וויטער זענען אירע שעפֿער נעווען מענשען פֿון דער מאסע, וואָס האָבען וויטער נעצוינען דעם פֿאָדעם פֿון — איצט שוין נישט אנאנימער — פֿאָלקס־קולטור. (וועו ז. רייזען האָט ארויסנענעבען זיין לעקסיקאָן פֿון דער יודישער ליטעראטור אוּן פּרעסע, האָט ב. באָראָכאָוו צונויפֿנעשטעלט א רשימה פֿון די 310 ליטעראטען, וואָס זענען אויסנערעכענט אינ׳ם לעקסיקאָן: 25 נעווענענע פּראָלעטאריער אינ׳ם פּשוט׳ען זין פֿון וואָרט, א סאָר שטאָמען פֿון רייכערע פֿאָמיליעס. דער רעשט פֿון 250 שטאָמען פֿון ארעמע משפּחות. א סך פֿון זיי זענען אוועדיפֿקטען, וועלכע האָבען זיך אויסנעבילדעט א דאָנק אוּן אין דער ארבייטער־באוועגונג: א זעלכע קאָן מען נעפֿונען אינ׳ם לעקסיקאָן א צאָל פֿון 120).

נפתלי גראָס / פֿון מײַנע ווײַזיעס

I

ווי שאָטנס שלייכן זיי זיך אויף דעם וועג
צו איינציק פֿאַרבי. אין ווי א פֿלעק
פֿון רויט אויף רויטן זייד, אזוי פֿאַרציהט
זיך אימרוה אויף מיין רוהלאָזען נעמיט.

II

מיר בעטן: פֿיר שוין, פֿיר אינז צו דיין שוועל,
דעם וועג פֿאַר אינז מאַך נלייך אין לייכט אין העל:
מיר קומען קיין פֿאַר דיין אָנגעזיכט
דאָרט אויפֿצינעהן דערלייטערט פֿון דיין ליכט.

ווי מיר וועלען נישט בעטראכטען דעם מעזים אז דער פּראָלעטאַריער פֿארמאָגט
נישט קיין אײגנען פֿאָטערלאַנד. דאָך מוזען מיר צוגעבען, אז אָטאָ די שפּעריש
אַסימילאַציע נעפֿינט פֿאר זיך איר שטארקסטען יסוד טאָקי אין די פּראָלעטאַריש
מאַסען. שוין מיט זיין מאַטעריעלען זיין, מיטן פֿיזישען עקזיסטירען אוועקנעריסען
פֿון דער מטאַרבייט מיט אנדערע קלאַסען, איז ער אויך מעהר נענוינט צו די פֿאַר־
שידענארטינע נייהייטען. פֿון דער אַנדערער זיים אָבער האָט דאָס דורכאָפֿען זיך
מיט די פּראָדוקטען פֿון דער איראָפּאַישער סאָציאַליסטישער קולטור אריינגעפֿירט
אין די מוהות פֿון די יודישע פּראָלעטאַריער א נעוויסען נעדאַנקען־קאָמפּלעקס וואָס
איז נעווען מיט שארפֿע נרעניצען אָבנעשיידט פֿון די יודיש־טראַדיציאָנעלע אידע־
אָלאָגיעס. דאָס שפֿאַנען פֿון זיי א "filosofia della praxis", א קאָמפּס כלי־זין
האָט נענעבען זייערע רעפֿלעקסיעס אין זייער טון א אנדערע ריכטונג. דאָס בעווייסט־
זיין פֿון דער נעמיינאַמקיים פֿון די נעדאַנקען מיט אַנדערע שטארקע סאָציאַלע
נרופּען אין דער וועלט פֿונ׳ם מענשליכען נעדאַנקען־קרייז האָט זיי נענעבען
שטארקיים אין כה צום אויסהאַלטען אין איבער־האַלטען אין איינציטיג האָט עס זיי
דערנענטערט צו דעם צענטרום פֿון אינהיימליכער ענערגיע־שפּאַנונג. די ערשיינונג
האָט גליכצייטיג נעווען דאָס נעפֿיל פֿון בענעמען די סבות, ווי אויך פֿון פֿאַר־
אַנטוואָרטונג און האָט ביינעטראָגען צום אויפֿברויזען פֿונ׳ם שאפֿנ־אימפּעט. א נישט
סעקונדער קענצייכען איז שוועכקיים פֿאר די וואַכאַמקיים פֿאר די שוואכסטע ציטע־
אפֿילו פֿון דער קאָלעקטיווער נשמה. דאָס לעבען אין די נעזעלשאפֿט פֿאַדערן פֿון
א יעדען פֿון אינז א תמיד וואַכאַמע אויפֿמערקזאַמקיים, וועלכע אַריינטירט זיך אין
א יעדער סיטואַציע, אין א הין דעם א נעוויסע בינעוודיקיים פֿונ׳ם־נוף און פֿון
דער נשמה. מיט וועלכע מען וואָלט זיך נעקאָנט ציפאַסען צו די דאָזינע סיטואַציע׳ס
(בערנסאַן "דאָס לאַבען").

אל. נוריה / וויסער וויי דער שניי

דאָס דרייאינצוואנציגסטע ליד

די ביסט נעקומען אזוי פֿעלעדלאָז צו מיר, ווי אלע,
אין אויך אין אלצדינג שמייכלענדיג, ווי אלע,
דאָך האָב איך קיינמאָל ניט נעמראכט,
אז וען עס איז וועט א׳בער מיר אויך העננען
א מאַנענדינע שעה.
צו נאָר א בייזע אומצופֿרידענע נאכט,
וואָס וועט פֿארדרוסיג מיך א פֿרעג טון,
פֿאר־וואָס כ׳האָב זיך ניט נוט אויך איינעקוקט אין דיין נעזיכט
אין זיך ניט נאָבנעפֿרעגט ביי דיר דיין נאָמען,
איך האָב באמערקט:
עס האָט דיר קיינמאָל ניט נעפֿעהלט קיין מוט.

III

לייכט אויף פֿאר אונז, לייכט אויף אין נלאַנץ און פֿראכט,
ווי ס׳לייכט פֿאר שמעטערלינגען אויף א ליכט ביינאכט;
ווי שמעטערלינגען ביי דעם ברענדינען ליכט
לאָז פֿאַלען אונז דערלייטערט פֿאר דיין נעזיכט.

IV

די שפּיצען פֿון די בוימער ביי דעם וועג,
די וועלדער און די בערג פֿון ברעג צו ברעג,
אַנטקעגען אונז און אומנעריכט
זיך האָבען אופֿנעצונדען מיט א העליש ליכט.

V

דער נביא זאָגט:
איך בין נעווען דאָ, וועט ס׳איז נאָרנישט נאָך
נעווען. איך בין נעווען, וועט אונטערן יאָך
פֿון זיין באַפֿעהל האָט אלץ זיך שוין נעדרעהט;
און איך בין וויידער דאָ, דעם יאָך פֿון זיין
צו העלפֿען מראָגען אין דער אייבינקייט
אריין.

(ג׳לגרלפּ׳ל)

צו וויזען זיך, אז ביסט אליין אן אַריינאַל,
כאָטש די אויפֿמערקזעמקייט דערצו,
האָסטו ביי מיר נעזוכט.
נור ווייל ביסט אנדערש ווי די אנדערע נעזונט אין מיינע אויגען,
אין האָסט אויך מיך אַן אנדערען נעזעהן אין דיינע אויגען,
ביסטו נעווען מיין נרויסער, מערקווירדינער שטאָלץ.

א. ר א ו ב נ י / ד ע ר ל י ב ה א ָ ב ע ר

אויפֿן דעק פֿון שיף זענען נעווען הויפֿענווייז אָנגעוואָרפֿען מענשליכע קערפֿערס. אומטוטם, אין אלע שפּעלטעלעך אין ווינקעלעך פֿונ׳ם צווישענדעק, האָבען זיך נעוואָלנערט אין אַ בילדליכער אונאָרדנונג, ברוינע, רויטע אין נעלבליכע קינדער פֿון די הייסע ברענען פֿונ׳ם אינדישען אָקעאַנוס. איינעוויקלעלטע אין זייערע מאַנטל פֿילפֿארבינע שמאָטעס. טונקעלע פּאַרשוינען פֿון דעם ארַבישען טים האָבען זיך לייכט צוגעדעקט מיט נרויסע בלאַנק וויסע טיכער, וואָס האָבען אויסגעזעהן, ווי ליילעכער. איינינע פֿון זיי האָבען זיך איינגעדרעהט אין די דאָזינע ליילעכער פּראָסט און צניעות׳דינ. ביי אַנדערע ווידער, זענען זיי נעווען, קוים פֿערשטעקט מיט א שטיין הינטער די נאַרטלען, אין ווי שלאָנגן אַראָבנפֿאַלען פֿון א פּלייצע, אין פֿרייַ נעווינקעלט זיך ארוים א פֿוס, ברַאָנדרויטע אנאָמיטען זענען נעלענען נאָר נאָקעטע בענגענדיג זיך בלויז מיט א שמאָלען פּאַס ארום די לענדען, נאר די ציווילידירטע כינעזער פֿון די דרום פּראָווינצען, האָבען אויך זיך נעהאַט הויזען. אָבער מעהר ניט ווי הויזען — די איבריג מלבושים, אפילו די העמדער האָבען זיי, בענליך מיט אלעמען, פֿון זיך אַראָפּנעוואָרפֿען אינטער דער ווירקונג פֿון דער אונבארמהערציגער עקוואַטאָריעלער זון.

אויפֿן שיף האָבען זיך ציִפֿעלינ צוזאַמענגעדרַאָפֿען צווי רויסישע לאָנדסלייט: שלמה קערבעל א לישווויישער בהור מיט א דאַ, ביינערדיג פּנים אין פֿערטראַכטע, דונקעל־נריגע אויגען, אוּן פֿעאָדאָר פּעטראָוויטש אירלינג, א לעטיש, אָדער עסטלענדער אנ׳אויסוואַנדערער פֿון די באַלטישע פֿראָווינצען. אירלינג איז נעווען א נידעריג, פֿעסט נעבויט מענשעל, פֿון אנשטענדינען אויסזעהן, נעהן פֿלעגט ער רוהיג, פֿאַרוויכטיג, אָהן אייליגניש ריידען לאַנזאַם אוּן אקוראַטע אין דערבי האָט ער נעהאַט א בעזונדערען חשק צו .ערנסטע שמועסען; זיינע באַקען זענען נעווען פֿולע אוּן עטוואָס בלאַסליכע אוּן אויפֿן קאָפּ האָט זיך ארויסגעשיילט א קליינער, קייליכדינער פלעק, פּונקט אזא וועלכער פּאַסט פֿאַר א סאָלידען מענשען, וואָס האָט שוין אָבנעלעבט העכער העלפֿט פֿון דער אָבנעמאַסטענער ציט. דאָס פלייכל פֿלעגט ער צוזעקען מיט א כמעט נייעם צילינדער־הוט. וואָס האָט נעהאַט א פּרעכטינען, שווארצען נלאַנץ אין בכלל אויסנעזעהן נאָנין בכבודיג. דעם צילינדער־הוט פֿלעגט ער אָפּט אין מיט נרויס אכטונג ארומפֿאָכען מיט זיין ציצען נאָטיכעל אין קעסטעלעך.

אירלינג האָט איינזאַם ארומנעשפּאַצירט איבערן דעק. ס׳קאָן זיין, אז ער האָט זיך נעשלאָנען מיט דער דעה אויב ס׳איז איז כדאי צוגעהן צום .לאַנדסמאַן. אָדער ניין. שוין פֿון א וואָך צייט — זינט זיי זענען אָפּנעפֿאָרען פֿון שאנכאי — האָבען ביידע נישט נערעדט צווישען זיך קיין וואָרט. די ערשטע טעג פֿלעגט דער ליטוואק אָבקערען דעם קאָפּ ביי יעדער בענענעניש מיט׳ן לאַטיש. עפּעס האָט זיך אים נעדאַכט, אז אירלינג זוכט א נעלענגהייט צו רעדען מיט אים. אויפֿצוקלערען דעם ענין. דאָס האָט ער נישט נעוואָלט דערלאָזען. אזוי נלאָט, ניט טראַכטענדינערהייט, האָט ער דאָס נעוואָלט אויסמיידען, אָבער ער האָט זיך טועה נעווען. דער לאטיש פֿלעגט שטענדיג פֿאַרבינגען מיט א הויך פֿערריסענעם קאָפּ, מיט א שטענדינען אויסדרוק אויפֿן פּנים, א אויסדרוק, וואָס זאָגט קלאָר, אז דער מענש בעמערקט אים ניט, אז ער הויבט ניט אָן להלוטין צו וויסען אויב אזא נפש איז נאָר דאָ אויף דער וועלט. סוף וואָך האָבען זיך ביים לאטיש נעווינען סמנים פֿון עפּעס א מין אונגעדולד. ער האָט נענומען אָפּט, אין מיט לאַנגזאָמע טריט, שפּאַצירען ארום דעם ליטוואק, א מאָל פֿלעגט ער זיך אָבשטעלען נאָהענט, קוקען א ווייל, פֿערטראַכטהייט, איבער שלמה׳ס קאָפּ אינ׳ם ים אריין אין פּאָמעליך אוועקנעהן. א פּנים, אים האָט זיך דאָך נעוואָלט אויסטענען זיך! אין אפשר איז אים פּשוט נעווען לאנגווייליג אין זיין אינזאַמקייט, אין ס׳האָט זיך נעבענקט נאָך א שמועס? מיט אַנדערע פּאַסאַזשירען האָט ער דאָך נישט נעקענט זיך דערכרעדען, צוליב דעם זענען נעווען צו קליין זייַנע קענטנישען אין פֿרעמדע שפּראַכען. שלמה איז נעלענען אויפֿן רוקען אין נעקוקט ארויף. קליניטשקע זילבער־וויסע וואָלקענדלעך זענען ארומנעשוואָמען איבערן הימעל. זיי זענען נעווען בלייך אין דורכזיכטיג, א קורצע לעבענסצייט איז זיי נעווען בעשערט. שלמה האָט נעזעהן, ווי זיי ווערען דינער אין דינער, ביסלעכווייז, אונבעמערקטערהייט מעקען זיך אָפּ די וויסע, ניט ריכטינע נרענין־ליניעס, וואָס טיילען זיי פֿון דער לופֿט אוּן מיט א מאָל זענען זיי אינגאַנצען ניט נעווען. וואו זענען זיי דאָס פֿערלוירען פֿון אויג האָט מען ניט נעקאָנט איינזעהן, ער האָט נאָר נעווואוסט אויף קלאָר, אז די ברעקלעך שניי־וויסע וואָלקענדלעך, וואָס זענען אקאָרשט נעווען, זענען אצונד מעהר ניט פֿאראן; זייער אָרט האָט פֿערנומען א בלויקייט א טיפֿע, אָהן א דעק.

פֿלוצלינג פֿלעגט זיך אריינמישען דער נעדאַנק וועגען אירלינגען: וועט ער צוגעהן? וואָס וועט ער אים זאָגען? אוּן ווי זאָל ער זיך פֿערהאַלטען צו אים, נאָך דעם וואָס איז נעשעהן? אוּן באַלד פֿלעגט דער נעדאַנק ארויספֿאַלען אוּן פֿערשווינדען, פּונקט אזוי צופֿעליג אוּן אונגעריכט, ווי ער איז אָנגעקומען, אוּן פֿאַר שלמה׳ס אויגען איז ווידער נעווען בלויז דער ריינער, בלויער הימעל מיט די פֿעדערדינע פּינטעלעך, וואָס שווימען איבער אים. שפּעטער א ווייל פֿלעגט ווידער א שיין טון דער נעדאַנק, וועגען דעם לאטיש. עס פֿלעגען זיך דערמאָגען זשעפּטען אוּן וועלטער, אוּן פֿלעגען ווידער אויסגעהן אָהן אנאפּקלאנג אוּן אהן ווידערשטאנד, פֿערזינקענדיג אינ׳ם שטראַלען־נעזיכט פֿון זען אוּן ים.

פֿאַראַר פֿעראַוויטש איז צוגענאַנגען צו שלמהן נאָר פֿשוט, אזוי פֿשוט, נלייך ווי ער וואָלט ערשט נעכטן צוזאַמען זיך מיט די בעסטע וואונשען, ער האָט פֿרייַנדלעך בענריסט דעם ליפּוואָק און נאָכנעפֿרעגט זיך וועגן זיין נעזונד. שלמה איז נעזונד, אירלינגס פֿנים האָט זיך צוגאָסען אין א ליבליכן שמייכל. ער האָט נעקוקט אויף שלמהן מיט נחת אין צופֿרידנהייט. יעצט איז נעזונט זיכער, אז מען האָט שוין שלום נעמאַכט. מיט עטליכע היפּשע פֿום־שטויסען האָט ער אַראָבנעפֿאַלן־יבען פֿון זייערע ערמער די צוויי כינעזער, וואָס זענען נעלעגען נט וויט פֿונ׳ם ליב וא׳ן אין הערהויבענדיג די פּאָלעס פֿון זיין האַק, האָט ער זיך רויהיג אנידערנעזעצט אויפֿן א פֿרייען אָרט. קוקענדיג אויף אים האָט שלמה נעפֿראַכט, אז ער איז נערעכט, וויל דער ראַק זיינער פֿאַדערט מאַקי א פֿאַרזיכטיג בעהאַנדלונג.

אירלינג איז נעזונט זהר ניט צופֿרידן, וואָס מען ערלויבט די כינעזער פֿאָרען אין אין שוף מיט אים.

ס׳איז אומנעלעך פֿשוט פֿאַר אַנאָרימען אייראָפּייער. ווען מען יאָגט אים אריין, וי א הינד, צווישען הטון פֿון די דאָזיגע כינעזער. — האָט ער זיך נעקלאָגט, וואָס בין איך קיין מענש ניט נאָר דערפֿאַר, וואָס איך ווייל נישט, אַדער קען ניט אַרומ־ וואַרפֿען נעלט אויף א בילעט פֿון ערשטען? צו פֿון צוויי־טען קלאַס? איז דאָס א נאנג פֿרעג איך? ביי אונז פֿאַרען די פֿאַסאַזשירען פֿון דריטען קלאַס, וו׳ פֿריצים. פֿון דעם קאַפּיטאַן הערסט ניט קיינמאָל קיין נראָב וואָרט, און דא נאָ־דיר!... מען מישט דיך נאָר צינוויף אין איין קופּע מיט די נעלע שדים... אין סוף כל סוף, מען האָט דאָך פֿאר זיי צוגעגרייט א בעזונדער ווינקעל, א שטאָל צו וואָס — וואָס־זשע האָבען זיי זיך פֿונאַנדערגעשפֿרייט דא איבער דעם נאנצען דעק? איך וועל זיך קלאָגען פֿאַר דער פֿערוואַלטונג... איהר וועט זעהן, כּועל דאָס ניט פֿערשווינגען... צ־בא! צו! פֿאסקודניק... א וועק פֿון מיר... וויסער מרָאַ זיך אָפּ, א וועק!

דער אויסנעשריי איז נעוועזן נעוועלדט צו א כינעזער, וואָס האָט זיך, ליט אירלינגס מיינונג, צו נאָהענט צוגעקוקט צו אים. צוהערענדיג די אויפֿנעבראכטע רייד פֿונ׳ם לאשיש, האָט שלמה זיך ניטיריג אייננעקוקט אין זיינע אוינען. א מאָדנע זאך האָט ער בעמערקט אין זי: ביי דער נאנצער אויפֿרעגונג פֿונ׳ם מענשן, ביי זיין מאכען מיט די הענד און רעדען אויף די הויכע טענער — זענען זיי נעבליבען קיל און אימנעגדערפֿ: לייכט־נרויע, וואסערדינע, לחלושין אהן א וואָסערען ס׳איז אויסרוק. איבער די דאָזיגע קלייגע, אומבעלעכטע בליי־שפֿיגעלעך האָט זיך נעהויבען א הויכער, האַלב־קיילעכדיגער שטערן, א גלאַטער און קאלטער, ווי א ים שטיינדעל. און קוקענדיג אויף אים האָט זיך שלמה נעוואָלט ווייטן, וואָס מיט זיך דאָרט איגוועגיג. אונטער אָפּ דעם גלאס־אננעצוינענעם, פֿארמעטעם פֿאוועל.

„האָט ער נאָר פֿערנעסען וועגען שאנכאי? עס גלויבט זיך ניט, פֿון דעסטוועגען...

אין סינגאפֿור נעהט איר אראָפּ? — ניט שלמה א פֿרעג. יאָ, אין סינגאפֿור נעהט עד אראָפּ. ער רעכענט דאָרט קרינען א שטעלע פֿונ׳ם הויפּט קעכער אין דעם האָטעל „לאָנדאָן". אין שאנכאי האָט ער נעאַרבייט אין „פּאַלים האָטעל". דער בעל־הבית איז נעווען פֿון אים זעהר צופֿרידען און האָט אים מיטנענעבען נוטע רעקאמענדאציאָנס־פּאפֿירען. אצונד ארבייט אין סינגאפֿור האָטעל, אין „לאָנדאָן" א קעכער פֿון האָמבורג, א דייטש. פֿון דער היים איז ער אפֿשר א נאנץ נישקשה־ דינער קעכער, ס׳קאָן נריילך זיין, אָבער אין די הינע מאכלים איז ער נאָר א קליינער ידען...

— און איך ארבייט שוין 10 יאָהר אין די מזרח־לענדער. — האָט אירלינג פּאליד מוסיף נעווען. — דרויי יאָהר האָב איך נעקאָכט אין פּעקינג.

ער האָט נע־עדט פּאמעלין און נעשמאַק, ווי אינע־ וואָס האָט ליב העדען און נאָך מעהר. הערען זיך רעדענדיג.

שלמה האָט ניט נעווואוסט צו וואָס ער דערצעהלט אים איבער די נאנצע נעשיכטע וועגען זיין שטעלע אין סינגאפור, וואס ער האָט זי מסתמא צוגעקלערט אין א מרוערינער מינוט, כדי מרייסטען זיך מיט דעם — פּאַר אים איז די מעשה שוין לאַנג קיין נייעס ניט נעווען. די אלע זאכען, מיט פֿיל אנדערע פרטים, האָט ער שוין נעהערט פֿון דעם לאשיש, נאָך דאן, אין שאנכאי, וועון זיי האָבען צווישן מיט א נאכט פֿערבראַכט צוזאמען אין דעם קליינעם כינעזישען שענק וואָס אוף יעלאו ראוד...

שלמה לינט אויפֿן דעק און קוקט אין ים אריין.

דער ים אטעמט. אָט ניט זיך א הויב ארויף זיין נעבערנעלטע, שטאל־נעפּאנצערטע ברוסט, און אָט לאָזט זי זיך אראָפּ טיף, טיף פּאלט זי איין, זי זינקט אין אנ׳אפנרונד... דער ים אטעמט שווער. דער ים איז אונרוהיג. וויט ארום, ביזן סאמע האריזאנט שפּרינגען און שטיפען זיך קליניששקע כוואלעלעך. בעפּוצטע מיט וויסינקע שוים־ קעמעלעך, טימעלדינ־דעדעוודינע, בייזע און קינדיש־לעכערליכע — זיי שטויסען זיך צונויף און צושפּר־צען זיך אין דער וויט, און ס׳זעהט, וו׳ זיי וואָלטען נעשפּילט אין מלחמה־האלטען. נאָר וועו זיי דערנענטערען זיך, וואקסען זיי אוים, אָט די קליינע כוואלעלעך, אין נרויסע הרודעס, אין מוראדינע וואסערבערג, וואָס זענען נרייט אלע ווילע אומפּאלען אויף דעם שיף און צוזייבען דאָס און צוקווועמשען, מיט פֿלין, וואָס אין דעם אָבער אין דער לעצטער רגע, וועון דער טויט־קלאפ שוינט צו זיין אונפֿערמיידלעך, ניבען זיי זיך פּלוצלינג א טוק איין, די כיטרע כוואליעס, און מיט א שמיין פֿון זיי׳ערע וויסע שוים־עקען, זינקען זיי אין דער טיף, און סטארען זיך פֿון אונטען איבערצוקוקהרען דאָס שיף...

קוקענדיג אויפֿן ים דערמאנט זיך שלמה, ביסלעכווייז די נאנצע מעשה, וואָס איז זיך פֿערלאָפֿען דאָרט אין שאנכאי. צוויי טאָג מיט א נאכט האָט ער נעטרונקען מיט דעם „לאנדסמאן". דעם ערשטען טאָג האָבען זיי „פֿערטילינג" פֿינף פֿלעשלעך קאניאק און צוויי טיין ביר — יעדענפֿאלס, אזא רעכנונג האָט זיי דערלאַנגט דער

שענקער; אין אויף אים האָט מען זיך נעמעט פֿערלאָזן — ער איז דאך נעווען ניכטער. סוף פֿונ׳ם צוויישען מאָג האָט זיך שלמה בעצוינען נאָר פֿרייַדליך אין מיט א פֿילען צוטרוי צום לאנדסמאן. ער האָט בעדויערט, וואָס אזא השובער מ ענש, א בעל־משפּחה, זאָל זיין איינענם א וויב מיט צוויי קינדערלעך אין רינא אין דאָרף זי׳ אויסהאלטען פֿון זיין פּראצע — זאָל זיין אזוי פֿערוואָנדלט, שטענדיג נע ונד... פֿון דעסטוועגען האָט ער אים מינושענוויי נענומען שפּארק נמאס ווערען. דעריבער האָט ער צוגעזוהן אָהן א נרוסען צער וו׳ פּעאדאר פּעטראוויטש האָט פֿלוצלינג אראָבנעלאָזען זיין שוועכן קאָפּ אויפֿ׳ן טיש אין אָננעהויבען נעדיכט צו שנאַרכען. אנטשלאָפֿען איז ער נעווארען נאָר אינגעריכט, אין מיטען א הייסען וכוח מיט זיין רינער פֿ־יינד מכה א נאָמען — וואָס פֿאר א נאָמען מען זאָל נעבען זיין בכור־שלמה׳ן איז נעווארען אומעטיג, ווען ער איז נעבליבען איינער אליין מיט די לידינע פֿלעשלעך. ער האָט טיף אבנעזופֿצט אין אָננעשפּארט דעם שטערען אויפֿ׳ן ראָנד פֿונ׳ם טיש. אין אוועק האָבען זיך בוידע .לאנדסלייט אומפֿערשטענדליכערהייט, נעפֿונען אין א וויט כינעזיש פֿארשטעטל, וואו עס האָט זיך איסנעצוינען א לאָנגע שורה פֿון איננארעדינע אבנעזונדערטע הייזלעך. אין די הייזלעך האָט נעשפּילט א פֿרעהליכע מוזיק: די פֿענסטער זענען נעווען העל בעלויכטען אין פֿערהאָנגען מיט שווערע, דיקע פֿארהאנגען, דינער זענען נעשטאנען בוי די טירען אין פֿערבעטען די פֿאַרבייגעהער יעדערען צו זיך. מיט די מאַראסען אין אנדערע פֿארשטעהער פֿון דער וויייסער ראָסע האָבען זיי זיך נעמאכט פֿערשטעהן דורך זשעסטען, אויפֿ׳ן ווינק, אין שלעפּענדיג זיי פֿאר א האַנד. ניט אויפֿנעהערט צו רעדען:

— זיצען, מאסיע, איסי! קאָם, פּליז!

זיי בוידען האָט אויך עמיצער לייכט אונטערגעשטופּט פֿון הינטען בוי וואָנען זיי זענען ארײַן אין איינע פֿון די טירען. א דאַרער, סליכינער אלמטשקער מיט א צעפּעל, ווי א מייזל־עק, האָט זיך פֿון אלע זייטען נ עדרעט אריס זיי. ער האָט עפּעס נעשריגען מיט א קוויטשעדינען קול. פֿון הינטער א די נעם טיר־פֿארהאנג האָבען אים נעענטפֿערט פֿרויען־שטימען, באלד זענען ארויס צו די נעסט צוויי מיידלעך. בוידע האָבען נעהאָט קינדערש־קלינג פֿיסלעך אין רויט נעפֿארבטע באקעלע. ס׳איז נעווען א נעלעכטער צו זעהן ווי זיי זענען אומגענאַנגען מיט ציטערנדיגע קני, ווינענדיג זיך אין אומבאהאלפֿען, טאַפּענדיג די וועגע. איינע פֿון זיי איז נאָך נעווען א קינד — א יאָהר צוהן אלט. איר פּנים האָט אויסנעדריקט שרעק אוז וועהטאָג. אין די אויגען זענען נעשטאנען טרערען...

נאָר צופֿעליג האָט ער אין יענער מינוט א קוק נעטון אויפֿ׳ן לאטיש. דאן האָט ער צום ערשטען מאָל בעמערקט זיינע אויגען. זיי זענען נעווען בעלעכט נאָר ניט זיי נעווהנליך. זיי האָבען מאָדנע נעבליטשעט... נאָר ווער וויים — אפשר האָט זיך אים דאָס דערנאָך אויסנעדאכט? ... שפּעטער? ... אירלינג איז מיט אומזיכערע טריט צו צום מיידל אין עס אָננענומען בוין קין...

מיט שלמה׳ן איז אוועק די ויבצעהניערינע טי־ני־טי. זי האָט נעהאָט שמאָלע לאכענדינע אויגלעך אין קליינישקע, קינדערשע פֿיסלעך, אין איז אין נאָנצען נעווען אזא דינע נראציעזע! ... נאָר איהרע נעדיכט נעפֿארבטע באקען זענען שלמה׳ן ניט נעפֿעלען נעווארען.

אפשר שייערסט זיי מיט צינעל, די באקען דיינע? — האָט ער זי נעפֿרענט.

טי־ני־טי האָט זיך פֿערשעמט און איז אוועקנעלאָפֿען. דערנאָך איז זי נעקומען צוריק מיט אבנעוואשענע, בלאסע, מאנאליש־טונקעלע באקען, אין האָט שטיל נעפֿרענט אויב אזוי איז בעסער.

זיי זענען נעלעגען, נעפֿרעמט אין האָבען ליפּסטינ נעפֿלוידערט אין א צעבראָכענעם אין א נעמישטען ענגליש־כינעזיש, שלמה האָט זיך נעפֿילט פֿרעהליך נעהויבען.

ס׳איז נעווען אזוי נוט צו דריקען זיך צו א יונגען, מיידלשען לייב, פֿיהלען די וויכקיים אוז וואַרימקייט... אויף א ווייל האָט ער פֿערנעסען אן זיין איינזאמקייט, אן די אונענדליכע וואַנדערונגען, אן דער קאַלטער וויסקייט... אַצונד איז אים נעווען ליכטיג אוז היימלעך — אוז ס׳האָט זיך מעהר קיין זאַך ניט נעגלוסט...

זי האָט נעפֿ־עגט, ווי מען רופֿט אים, ער האָט נעזאָגט .זשאָזרש. טשאָ־א־טשא, האָט זי נעפּרוּפֿט אים נאָכזאָגען אין זיי האָבען בוידע נעלאַכט.

טי־ני־טי האָט אים דערצעהלט איר נעשיכטע. זי איז א נעבוירענע פֿון טיי־אן־צו׳ן דאָרט האָט זי טאַקע פֿערבראַכט בוז פֿונפֿצעהן יאָהר. אוז דאָן, פֿאָר צוויי יאָהרען, האָבען איהרע עלטערן זי פֿערקויפֿט צו דעם אלטען אי, איהר איצטינען בעל־הבית, א קאַרגען אוז א שלעכטען, פֿאָר הונדערט אוז פֿונפֿציג טאַעל! דערפֿאָר שלאָגט ער זי יעדען טאָג. איך בין נאָר אויס דיר נעלט, — טענה׳ט ער, — קיין רוה זעה איך ניט פֿון דיר. אי־מיט א קול פֿון נעבעט האָט זי נעזאָגט!

— קום צו נעהן אויך מארגען, טש־א־א־טשא.

וועסטו קומען?

— כ׳וועל קומען.

ניין, זי וויים, אז ער וועט ניט קומען. מארגען וועט ז׳ א ך ווייטען, זי וועט ניט עסען אוז ניט טרינקען, זי וויל, ער זאָל איהר זאָגען דעם אמת — וועט ער קומען, צי ניין, ? אוז ער זאָגט איהר דעם אמת, אז ער, וועט ניט קומען. מארגען פֿארט ער אוועק מיטן שיף, פֿארט אוועק וויט — וויים אין די דרום־לענדער. טי־ני־ט ווערט בלייך, זי איז נרייט שוין זיך פֿאַנאַנדערצוויינען. שלמה פֿערשטעהט זי: מארגען וועט דער אלטער אי שלאָגען זי אָהן רחמנות, דערפֿאר וואָס זי האָט ניט איינגעהאלטען אויף א לעננערע צייט דעם נאסט. שלמה נעמט ארויס פֿיר וילבערנע קייקעלעך, פֿיר יאפּאנישע האלבע־יען, אוז אויף טי־ני־ט׳ס ליפּען לעבט ווידער אויף א שמייכעל...

א פֿערצווייפֿעלטער קוויטש האָט אין מיטען דערינען צושטערט זייער אידיליע. אז ער ווען קיינמאל ניט פֿערגעסען דעם דאָזינען פֿלוצליכען, ווילדען ווהה־נעשרייי, וואָס

האָט אזוי שניידענדיג דורכנעריסען די נאַכט שטילקייט. ציטערנדיג איז ער אויפגע־
שפרונגען אין זיך אַנידערגעוואָצט אויפֿן בעט. טי־ני־טי האָט זיך, אָהן וועדטער, איילענדיג
אָננעמען. ער האָט זיך אויך נליידְ נעכאַפט צו די קליידער. בידע זענען זיי תכף
ארויסנעלאָפֿען אינ׳ם צוויישטן צימער. אירלינג איז נעוועסן אויף א בריישטן, אייזער־
נעם בעטעל, די נאַקעטע, האַרינע פֿיס אַראָבנעהאנגען צו דער ערד, אין איין העמד.
א קויטינער אין פֿערשוויצטער. אונטער זיינע הענד וואָס האָבען זיך פֿיבעדיג נע־
טרייסעלט, האָט זיך נעדרעהט און נעצאַפעלט דאָס קליינע, נאַקעטע נופֿל פֿונ׳ם
צעהן יערינען מיידעל. שלמה׳ן האָט זיך אויסנעוויזען, אז מיט איין האנד סטאַרעט
זיך דער קעבער צו פֿערשטאָפען איהר דעם מויל. דאָן האָט ער צום צוויישטן מאָל
בעמערקט זיינע אויגען. אַצונד זענען זיי נעווען אויסנעלאָצט און צידוּלט — א בליק
פֿון א משוגענעם. פֿון אנ׳ענ האָט אים נערוּגען א דין שנידעלע שפייכץ . . .
פלוצלינג האָט שלמה דערזעהן דאָם בלוט. עס איז זיך פֿונאנדערנעקראָכען פֿלעקע־
וויי ווי־פֿן בלאסען, הוילען לייב פֿונ׳ם מיידעל ; שווערע, טונקלע, האַלבפֿערנלי־
וערטע טראָפענס האָבען זיך נעקליבען אויבען אויף דער קיילעדיקייט פֿונ׳ם פֿום
און זענען לאַנגזאַם נעפֿאַלען אויפֿן ליילעך . . .

„וואָס איז דאָס?" האָט ער נעוואָלט פֿדענען, אין האָט נאָר, אָהן וויערטער, בעוויזען
אויפֿן מיידעל. דאַכט זיך, אז אויף א וויילע האָט ער פֿערלאָרען דעם קול.
אירלינג איז צונעשפרונגען צו איהם.

— איהר זעהט ? . . . איהר זעהט ? . . . האָט ער נעשרינען, שווער אָטעמנדיג אין
שוידערנדיג מיט׳ן נאַנצען קערפער — הא... וואָס... וועט איז שולדיג ?...

ס׳איז א העזה . . . א וויילדקייט . . . ס׳איז. איך ווייס נים וואָס . . . וואָס פֿאר
א רעכט האָבען זיי צו האַלטען קליינע קינדער ? . . . איהר טוט וועה . . . זי קאָן
נים אויסהאַלטען — טא וואַסזשע נים מען מיר א קינד ? . . . מיט וואָס פֿאר
א רעכט, פֿרעג איך אייך נים מען מיר א קינד ?... איך וועל ... איך...

פֿאר שלמה׳ס אוינען איז מיט אנ׳אויסערנעוועניכער קלאָרקייט דורכנעלאָפֿען דאָס
בילד, ווי ער האָט פֿרייהער נענומען דאָס מיידעל פֿאָרן האַנד אין ווי ער האָט אויף
איהר בעת מעשה א קוק נעטון . . . שלמה האָט אים א פּאַשט נעטון אין פּנים
אין מיט׳ן פֿוס דערלאַנגט א זעץ אין בוך . . .

✦

שלמה איז נעלענען אויפֿן דעק אין נעקוקט אין דער וויט א הין, וואו די העלע,
נרענצלאָזע בלויקייט פֿון די הימלען, ניסט זיך צונויף מיט דער נעדיכטער בלויקייט
פֿונ׳ם ים. פּעאדאר פּעטראָוויטש האָט נאָך אלין צו אים נערעדט עפּעס, וואָס ער
האָט ניט איינגעהערט. אים האָט נעוואונדערט, ווי קאָן דעד מענש אזוי רוהיג
שמועסען מיט אים, נליידְ ווי ס׳איז נאָר נישט נעווען ? האָט ער פֿערנעסען, צו איז
דאָס נאָר נעמאַכט ? איז דאָס דעמאָלט נעווען שנעזן, אדער פּשוט, שכרות ? שלמה

האָט פֿיס אָנשפּרענגנג זיך איינגעקוקט אין די ריינע נרויע, אומבעלעכטע אוינען —
נאָר זייער קלאָרקייט האָט אים נאָרנישט נים קלאָר נעמאַכט . . .

ס׳איז נעווען ים אין הימעל, א מעכטינע, עקוואַטאָריעלע זון, שניי וויים וואַלקענדלעך,
פֿערשוויצטע פּנימ׳ער פֿון מענשען — אין אלין האָט זיך אזוי מאָדנע אויסנעטישט
אין דער אונענדליכער רייכקייט פֿון דער ליכטינער וועלט . . . ס׳איז נעווען א נרוים
נעפֿיל פֿון שמחה . . .

אונעריכט פֿאר שלמה׳ן וואקסט ביי אים אויס א נייע בעציהונג.
„צו אלדע שווארצע יאָהר ! וואָס איז דיר ניט אלין איינם ווער איז אָט דער אירלינג.
ווי ער לעבט, וואָס ער טראכט ? אין צוליב וואָס האָסטו זיך בכלל איינגעטישט דאן
אין יענער נעשיכטע ?"

דער נעדאַנק לויפֿט דורך זעהר בולט אוף פֿערשווינדט ווי ניט נעווען. שלמה לינט
א ווייל, סתם קוקענדיג אין דער לופֿט אריין, דערנאָך ניט ער זיך פּאטעליך
א דרעה אויס צום „לאנדסמאן" און פֿרעגט אים שטיל :

— האָט איהר, הייסט דאָס, ליב קליניטשקע ?

דער מענש בייט זיך אין פּנים. ער קוקט אויף שלמה׳ן מיט חשד. שלמה שמייכעלט
אונטער. אירלינג לאָזט אראָב די אוינען אין שמייכעלט אויך שוואך און שעמעדינ.

— כע־כע... וען איהר וואלט ווייסן... — שטאמעלט ער. שלמה קערבעל
שווינם און קוקט אין ים אריין.

עלזע לאסקער־שילער / דריי לידער

א ל י ד

ס׳ייבן־וואַסער שפּעהען הינטער מיינע אוינען,
זיי מוּ איך אויסווינען אלע.

אין יעדער הנע וואָלט איך אויפֿנעפֿלויגען,
מיט די וואַנדערפֿיגאלען צווינק,

פֿארבינ אָטעמען מיט ווינטען
אין דעם נרויסען אויר.

א, מיר איז אזוי אומעטיג — —
דער־ לבנה׳ס פּנים וויסט עס נוט.

דאָפֿאר איז סאָמעטנע קדושה
און נאָהענטער פֿרימָרנען אויפֿ מיר.

אז מיינע פֿלינלען האָבען
ציבראָכען זיך אויף דיין שטיינערן האַרץ,

זענען די קאָס־איינאלעך נעפֿאלען
ווי אומעס־רויזען הויך פֿון די בלאָע קוסטעס אראָב.

אל די איינעהאלטענע שירה
ווייל ווידער קלינגען אין שמחה.

און איך וואלט אויפֿגעפֿלויגען
העט וויט, מיט אלע וואנדערפֿייגאלעך.

אברהם און יצחק

אברם האָט נעבויט אין דער מדינה עדן
א שטאָט פֿון ליים אין בלאָט,
און האָט נעחזר׳ט זיך ווי מיט נאָט צו רעדען.

נערען האָבען די מלאכים פֿאר זיין פֿרום נעצעלט נערוהט. א יעדען
האָט אברהם שוין דערקענט, אין פנים.
און ס׳האָבען זיירע פֿליגעל־שרים אין זאמד נעלאָזען הימלישע סמנים.

ביז איינמאָל האָבען זיי אין זייער באַנג מלאכים־שריימען
נעהערט דאָס מעקען פֿון נעקווייטלטע צאָפֿעס,
וואָס יצחק האָט נעשפילט מיט זיי זיך אין קרבנות אונטער לאקריין־ביימער.

נאָט אָבער האָט נעוואָרענט: אברהם, אברם!!
און דער האָט רוהיג פֿונ׳ם־ברענ זיך אָנגעבאָבען פֿיל מייערקעפלעך, שוואָס.
דעם מזבח אויף די פֿעלזען מיט זיי אויסצושמיקען.

און נעבונדען דעם בן־יחיד און נעטראָגען אויף זיין רוקען,
צו טהון פֿאר זיין נרויסען האר דאָס רעכט —
דער אָבער האָט איהם ליב נעהאט, זיין קנעכט.

יעקב און עשו

רבקה׳ס שפהה איז א פֿרעמדע, קומט פֿון הימעל, פֿון די נעטער.
און דאָס מלאך־מיידעל טראָגט א העמד פֿון רויזענבלעטער.
און אין סנים׳על א שטערען.

און צום ליכט ארויף קוקט זי אזוי נערען,
איהרע הענד, די זאנפֿטינ־זיסע קלויבען
נאָלד׳נע לינזען. ס׳וועט א הימליש מאכל ווערען.

יעקב און עשו, ביידע בליהען ארום איהר, וואקסען, ווערען נרויס,
און האָבען קיינמאָל קיין מחלוקת אָנגעהויבען
וועגען יענע מעדנים, וואָס זי נרייט פֿאר זיי אין שוים.

דער בכור ניט אָב דעם יונגערען אין אָוועג אל זיין טאָג־נעיעג,
און זיין ירושה לאָזט דער שפהה ער פֿאר די נעדינטע טעג.
און מיט די אקסלען זיינע ברעכט ער ווילד די קוסטעס דורך.

אלבערט הערנשטיין / צווי לידער

דעם וואנדערערס ליד

ווי דאָס ים־נראָז וואקלען מיינע פֿרייגד.
אויף זייערע ליפען זיצט זייער הארץ,
פֿון קיין צניעות ווייסען זיי נישט:
אויף זייערע קעפ
אוי, וואלט איך נעטאַנצט
מיידעל דו, וואָס כ׳האָב דיך ליב,
נשמה פֿון נשמות דו.

אויסדערוועהלטע, ליכט־באשאפֿענע,
קיינמאָל האָסטו דיך צו מיר נישט צונעקוקט.
און נרייט איז נישט נעווען דיין שוים,
אויף אש האָט דיך פֿארברענט מיין הארץ.

די הינטישע ציינער קען איך נוט,
אין דער ווינט־נלייך־אין־פנים־נאָם וואוין איך,
און ס׳איז א זיס־דאך איבער מיין קאָפּ,
צולאָזט האָט זיך שימעל אויף מיינע וועגד,
און נוטע שפארעם לאָזען דעם רענען ארויס.

.מהו אן דיר א מעשה !׳ רעדט דאָס מעסער צו מיר
אין דער בלאָטע וואלנער איך זיך;
אין הויך איבער מיר, אין ווילדע עקיפאוטשען
פֿאהרען ארום מיינע שונאים
אויף דעם לבנה־רענענבויגען.

י א ו ש

שוין וואָבנגלאָנג האָב איך קיין וואָרט נישט נעזוּאָגט;
איינזאָם לעב איך, פֿאַרטראָקנט אין אויסגעאָגט.
קיין שטערנדעל צווישטערט אין הימעל־בלוי.
שטאַרבן וויל זיך אזוי.

די ענגשאַפֿט באַטריבט מיינע אוינען,
איך בין אין א וויינקעל פֿאַרקראָכן,
קליין וואָלט איך זיין נעוואָלט — פּונקט ווי א שפּין,
אָבער קיינער ציקווטשט מיך נישט.

קיינעם האָב איך קיין שלעכטס נישט נעמהנ,
די נוטע אפילו נעהאָלפֿן א ביסעל.
גליק, — דאָך וועל איך קיינמאָל נישט האָבן,
לעבעדיג ווייל מען מיך דאָ נישט באַנאָבן.

✦

די לידער פֿון עלזע לאסקער־שילער אין אלבערט עחרענשטיין זענען אויסגענומען פֿון א פּאָעטישן אלבאָם, וועלכן אלבערט פֿון אלבערט עהרענשטיין, אינגעזאַמלט פֿון מלך ראָוויטש. דאָס בוך וועט צוגענייט צום דרוק.

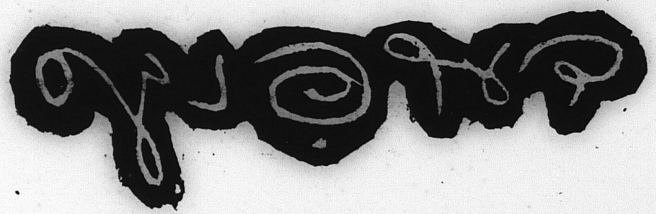

משה לוושין / די פֿליבטען פֿון א קריטיקער

(וועגן מ. גראָס קריטיקעל „פֿאָרם־פּראָבלעמען אין דער יודישער ליטעראַטור")

אז א קריטיקער דאַרף מער לעזען, ווי שרייבען אזן מער דענקען, ווי לעזען איז קלאָר אין זעלבסט־פֿאַרשטענדליך. וואָרין אָט דהיינו, וועז מ׳ילייענט איבער די עקספּערטס פֿון ה׳ נראָס „פֿאָרם־פּראָבלעמען אין דער יודישער ליטעראַטור" געווינט מען דעם אייגנדרוק, אז דער מחבר האָט מער נעשריבען וועגען דער דאָזיגער ליטעראַטור, אויבער נעלייענט אזן וויבענער ווי אלין האָט ער נעדענקט — זעהר א שלעכטער אייגנדרוק.

לאָמיר אָנהויבען פֿון דענקען. וועז ה׳ נראָס וואָלט א שטייגער נעדענקט דעריבער וואָס ער האָט דאָרט נעשריבען, וואָלט ער באמערקט, אז להיפּך צו זיין מלחמת קדש נעגען דעם עקס־פּרעסיאָניזם האָט ער זיך אליין באַנוצט דוקא מיט דעם, לויט זיין מיינונג, בסולן כלי־זין, פֿון א עקספּרעסיע; אז, אנפֿאַלענדיג אויף דעם „קליינבירגער", האָט ער אָנגענומען די ארגומענטאציע פֿון א טיפּישען קליינבירגער, וואָס לעבט אין אייבינען פּחד פֿאר נייע פֿאָרמען פֿון פֿון דער קונסט. אזן אז צושייליענדיג די ליטעראַטור אויף די נוטע אמעריקאנישע „ונגע" אזן שלעכטע „יונגסטע" לאָדזער אזן אינזוכיסטען מוז ער זעהר א קנאפּע טובה די ערשטע, וועלכע זענען אָט א דאָ ערשט נישט לאַנג נעווען אין דער זעלבער לאַגע, ווי די, פֿון ה׳ נראָס אזוי נעדודס־טע „יונגסטע" אזן כ׳עלוב. אז די, די „יונגע" וועגן וועלכע מאַרים ראָזענפֿעלד דער קאָנסערוואַטאָר (אזן עלבי נראָס איז די אמת׳ע קונסט קאָנסערוואַטיוו) זאָגט נאָך איצט, אז

סיאיז נישט נעווען קיין „א". „א". „א".
נעווינען א מין ציקלען,
דאָך האָס מען נעמיינט עס איז כדאי.
זיי וועלען זיך ענטוויקלען.
זיי וועלען וינגען נאָך מיט הן
ווי די אמת׳ע שאלענטן!
האָס איז נישט נעלונגען, ניין!
נעווי־יאָן דעקאַדענטן!

זיי די „יונגע" וועלען זיך מיט ח׳ נראָס נישט אידענטיפֿיצירען.
שלעכט שטעהט עס בײַ ה׳ נראָס איך מיט׳ן לעזען. מען מוז אָפֿט גליבען—אזוי, בשעת ער ציטירט משה בראָדעריזאָן, אז ער האָס חנין די ציטאַטען נאָר נישט נעלייענט פֿון דיבטער וועלבען ער קריטיזירט, ווייל וועז ס׳זאָל נישט זיין אזוי, וואָלט ער נעמוזט באמערקען, אז דוקא נישט די דאָזיגע ציטאַטען זענען כאראקטעריסטיש פֿאַר׳ן שאפֿען פֿון׳ם אבנעליקענטען דיבטער, נאָר נאָכן אנדערע פֿון וועלבע מען באקומט א נאָכן אנדערע פֿאַרשטעלונג וועגען זיין אָרט אין דער ליטעראַטור.

דער דאָזיגער ארטיקעל איז נור א טוין פֿון פֿאַרשידענע וויצען, אויפֿגעשטעלט אויף פֿאַרשידענע דיסקוסיעס אזן, בכדי אינו צו פֿארענען פֿון אין ווייז צום אנדערן, האָס ער אויסגעצוינגען סטענגס פֿון נלאָס־ריידערייז", וואָס פֿאַררעדען אינו די צוין, אז מיר זאָלען נישט זעהן, וואזהין ער פֿירט אונו. דער עיקר פֿון דער דאָזיגער ארבייט זענען פֿאַרשידענע המצאה׳לעך אזן איינפֿאַלען וועלבע ער האָס צופֿעליג נעהאָס. דאָס זענען „לייכווערטלאָך", ווי „אַראָליריקער", „נראָפֿאָמבילען" „יונג־אידיאטיזם", וואָס ווען זיי שטעהען אויבן׳ם נאָכן אנדערן, זענען זיי בוי צו טרערען לאַנגווייליג. אזן מורא האָב איך, אז דער אויבערפֿלעכליבער לעזער וועט דיי דאָזיגע תורה זויגע ערנסט נעהמען אזן בכדי עס צו פֿארהיטען איז כדאי אויפֿצודעקען איהר ממשות.

אָס איז ה׳ נראָס למשל אומצופֿרידען מיט די „נאָמוכערס". אזן אמת׳ן וואָלט ער באדאַרפֿט ווייסען, אז ס׳זענען פֿאַראן מאָנוסקאָלע דיכטונגען, וואָס זייער נאָנצער אינהאַלט איז נאָמוכערי: נעמט׳ם „פֿאָוסט באיראָן׳ם קוץ", שעלים „פֿראָסטאָנאָכ": דונט דער מענש איז צו זיין שיכל נעקומטען זוכט ער נאָס, שטאַרבט ער פֿאַר נאָס. אזן — וועז ה׳ נראָס האלט אפילו נישט פֿון אונדער צייט, אז די איז „נרויס", איז עס בלאָך א תקופה פֿון נרויסע איבערקערעניש אויף אלע נעביטען פֿון׳ם לעבען אזן אויך אזן דער קונסט אזן איהרע פֿאַרמען — 9 יאָהר ניסט דיך נישט קיין מענשליך בלוט אָהן א סימן צו לאָזען אויף דער מענשליבער קלטזר — אזן אויך אונדער דור פֿאַרטיפֿט דיך אזן מוז דיך פֿאַרטיפֿען אזן די אייבינע פֿראָבלעמען, „וזכעניג נאָס".

איז אבער דעם ה׳ נראָס אויבנפֿאַלען אז מען קען זאָנען „נבואה־וועווירקלעך" אזן „קאָמאנדעווען מיט׳ן אלטען יעהאָווא, ווי מיט א ארעמען העקוויט". אפשר האָבען די דאָזיגע ווייצען, ווי יעדער מן פֿון שפֿוגנ אן אנשפּרי־ נעהערט צו וועלען. אבער נראָס שוט ווי א „קליינבירגער", ווי

א ווארשעווער פֿאבריקאנט, וואָס פֿאַרקויפֿט דעם ביליגען זיינער נאָר מיט חיז אומנויטיגע בוילא־
גען אין שמוגלעלע אונז אַזוי אריין זיינע חכמות אין א היציגער באקעמפֿונג פֿון
א זעלבסטפֿארשטענדיכקייט.

וויישער האָט נראָם טענות צו דער מאָדערנער יודישער דיכטונג. זי, יוואָם איז נאָך נישט אַרויס,
אַדער ריכטיגער נאָך נישט אדויסגעוואקסן אין דער עפּאָכע פֿון „אלקסלידּ", דערלויבט זיך צו
פֿארמיידן אלע עטאפּען און גליידּ צו ווערן עקספּערימענטיש. ס׳איז אפֿשר ריכטיג, אז
מאַנכע — נישט אלע — אנדערע ליטעראטורן זענען צווישען פֿאלקסליד און עקספּערימענט דורכ־
נעמענען א וועג, א לאַנגען שטח פֿון אנדערע פֿעריאָדען, אָבער איז דערפֿון נעדרונגען, אז די
יודישע ליטעראטור. וועלכע האָט זיך אַנגעהויבען, זאָגען מיר, מיט צווייהונדערט יאָר שפּעטער
צו אנטוויקלען, וויי די רוסישע מוז אומבאדינגט תמיד בנוגע צו דער רוסישער, באהאלטען דעם
דאָזיגען מינוס פֿון די צווייהונדערט יאָר אין תמיד מוז וואָס די רוסישע ליטעראטור האָט
פֿריהער מיט צוויי יארהונדערטען נעטון? אין ווי איז דער דין, אז דער יודישער דיכטער קען
פֿרעמדע לשונות אין לעבט אויבער די נאַנצע ליטעראטור־נעשיכטע לעזנדיג, אזוי אז אין שרייבען
הויבט ער אָן פֿון „לעצטען ווארט פֿון דער צייט".

הויט מיר לעבען אין דער עפּאָכע פֿון דעם פֿאלקסליד, אדער זאָגען מיר (ה׳ נראָם ווען פֿארט
מזוען נאָכצעבען) אין דער עפּאָכע פֿון נאָך אזוער קלאַסיציזם (מענדעלע, שלום־עליכם) וואלטען
מיר דאָך עלפּי לוח באדארפֿט האלטען ביי די אַסעזודאקלאַסיקער אין ה׳ נראָם דער אנהענגער
פֿון „קריטיק", נאָר מאַכען אויך דאָס אויך באדארפֿט נישט שרייבען עקספּערימענט אַפֿ דער „קריטיק",
נעמען אַז דיך אלס מיטער אין נאָכמאַכען דעם מאָדערנעם שבמאָדערנעם עקספּערימענט
טישען עקספּערימענטען־פֿרעמער קאָרל קרויז...

אבער דאָס וואָלט נאָך קיין עולה נישט נעווען, ווייל די קינסט איז להיפּך צו דעם ווי ה׳ נראָם מיינט
דוקא ניט קאַנסערוואטיוו אין, ער וויאָלט נעמעט אנשרייבען דיין עקספּערימענט אפֿילו אין פֿארזען
אין דראַמאטישען פֿארם, אָבער בתנאי אז ער זאָל אריינלעגען אין דעם מאַכ דאָס, אויף וואָס ער
איז אזוי אין כעס ביי די „נסטע" — אינהאלט.

פֿעהלט נראָד דער אינהאלט אין דיין ארטיקעל. (דאָס, וויאָס עס איז ג׳שר נישט נוטיג, לויט
זיין מיינונג, אין א ליד, אָבער לכל הדעות ווי בעקאנט, זעהר נוטיג אין אן ארטיקעל.) וויייל עס
קאָן דאָך נישט באטראכט ווערען אלס אינהאלט דינע ליצנות אין ביטול־טאָן וועגען
בראָדערזון.

נישט מיין אויפֿאבע איז דאָ אָבצוישאצען דעם ווערט פֿון משה בראָדערזון. קלאָר איז אבער פֿאר־
יעדען וואָס האָט זינען כ׳כלעך באמת נעלעזען (אין דער ערשטער חוב פֿון א קריטיקער איז צו לעזען)
אז ער איז אַזוי שוס ספֿק א דיכטער, א אמת׳ער דיכטער, שוין נישט רעדענדיג דערפֿון וואָס ער
איז א ווירטואוזער דערנייערער פֿון אונזער לשון.

אין כ׳מוז מיך דערמאָנען, אז לויט דער זעלבער מעטאָדע, מיט וועלכער נראָם בעהאנדעלט משה
בראָדערזון האָט ערשט נישט לאַנג עפּיס א רעפֿערטער בעהאנדעלט דעם בעלעטריסטישען אינ־
האלט פֿון דער קריטיק. אויך ענער האָט זיך. אויסגעזוכט פֿיר שורות פֿון א נעדיכט, וועגען
וועלכע ער האָט נעמיינט, אז זיי זענען לעבערלידְ אין האָט נעזאָגט: „בא כא דאָס איז דיי
בעלעטריסטיק פֿונ׳ם העפֿט!"

אין שוין הענגט זיך נאָך דעם ה׳ נראָם אויך זיין וואָגען עפּיס אז ד״ר ירמיה פֿרענקעל, ווייוט
אויס, אויך א סּפֿונק, א שונא פֿון „קלייבירנער" אין זאָגט אויך בכיונות אויף בראָדערזון, אז ער
נעפֿעלט אויהם נישט. אין אין בין זעהר אין ספֿק צו וועט ה׳ נראָם נאָך קענען כאפּען דיי בייטש

אין אויהם אראָפּטרייבען פֿונ׳ם וואָגען. איך בין אָבער זיכער, אז ער וואָלט עס נערן נעטון. „דאָס
איז די פֿרוכט דער בעזען טהאָט".

ניין, מיר דאכט זיך, אז וועד עס באציט זיך ערנסט צו דער יודישער ליטעראטור סאָר זי נישט
באהאנדלען אויף אזא לייכטזיניגען אופן ווי ה׳ משה נראָם טוט עס.

ער וואָלט נעמוזט קודם לעזען, נאָכדעם דענקען אין ערשט דעמולט עפּיס זאָגען — וועט ער זאָל
חאָבען וואָם צו זאָגען.

✦

מלך ראוויטש / די לידער פֿון ה. לייוויק

נאָך דיכטער נייע, זעלטענע, אבנעשלאָסענע, מיט אין וואָרט וואונדערליכע נאָרט דיר
ליטעראטור.

ה. לייוויק איז א נייער, זעלטענער, פֿארשלאָסענער, אבנעשלאָסענער, נאָנצער
וואונדערליכער דיכטער.

.אין דער טפֿענ״ש פֿון נאכט א באוועגונג מאכט מיין האנד.
.קיינער וויים ניט וועמען זעה איך, וועמען זוך איך אין דער נאכט;
.איך האָב אויפֿגעמאכט די אויגען און זיי ווידער צוגעמאכט.
.און פֿאר־פֿאלען איז נעוויא״ן א באוועגונג פֿון מיין האנד;
.איך פֿליען אויך וויים ניט וועמען און וואָס זוך איך אין דער נאכט.
.און צו וועמען איז נעיוועזן די באוועגונג פֿון מיין האנד...׳

לייוויק דער דיכטער איז דער שאָטען פֿון לייוויק, דעם פֿארקלערטען, אין זיך פֿארבינענעם, די
וועלט אומענדליך שטוים־שטוינענדיג באטראכטענדיגען מענשען. לייוויק איז שטום, אָבער דער
שאָטען אויף קאָלטע, וויייסע וועגד פֿון אומפֿארשטענדליכע ערנעץ־וואו־שטעט ניט זיך א שטוי־
נענדיגען ריר און זאָגט א זעלטען קלאָר ליד צו דער ערזומינער וועלט.

מאדנע, אבער אמת.

לייוויק קען נישט זיין באשטימט דא אויף דעם עילם־הזה. אין מיט אומבאנרענצט־באנרענצטער
דיכטערישער נאַוויטעט שטוינט ער. ער ליידט נישט, ער יובעלט נישט, ער צוועלט נישט, צער איז אידם נליידְ
ערשיינונג ווי פֿרייד, ער איז שטום אין נור דער שאָטען הויבט שטוינענדיג אויף די הענד, וואָס
זענען אוים לויטער באוועגונג און נישט מעהר; אין זאָגט, אומבאוואוסט, ווי דער וואָס דעדט אין
חלום, דאָס פֿארקלערטע, אבער דאָס שארף־פֿרעציזע ליד.

.די שרינען פֿארזויערט,
.נעפֿרוירען די וועגט;
.בים פֿיר העגנט א לעמפּעל,
.קוים, קוים וואָס עס ברענט.
.איך לינ אונטער צוזעהק
.פֿון נראָהען נעווענט.
.און קוק אויף אין פֿינסטל
.אנטקענען דער וועגט.
.האָב פֿלין שוין פֿארנעסען,
.ס ח זיך בין איך ווייס;
.ווער וויים, אפֿשר האָט מען
.מיך לאַנג שוין באפֿרייט? —
.און אפֿשר־נעשטאָרבען
.בין איך און בים פֿיר
.דאָס לעמפּעל ברענט יאָ־צייט,
.ברענט יאָ־צייט נאָך פֿיר?...׳

דאָס איז דאָס ערשטע ליד פֿון ציקלום „הינטערן שלאָס". דער המשך דאָפּון: „אין שניי לידער פֿון א סיבירישען געפֿאַנגענעם. אָבער לייוויק ווארפֿט זיך נישט אין די קיטען פֿון לעבען, ער טראַגט זיי רוהיג, שטויגט אויבער דער אומפֿאַרשטענדליכער שטראָף פֿאַר זיין אומעגדליך וויסער אומשולדיקייט, אין מאכמאָל מצנצט ער אין די קיטען. אָבער אָהן פֿאַרקאָמט. ס'איז דער מאַנן פֿון נרוסע קינדער מיט א דורכדויכטיגן קלאַרן נעוויסן.

אין אויס דער קלאַרקייט אַפֿיר, אויס דער פּראָסטקייט אַפֿיר, אויס דעם אמת אפֿיר, נישט מחמת קינסטלעריש קענען, איז לייווק א הערליכער מאָלער. דרויי נראָבע, פּשוטע שטריכען, אָבער די ווירקונגסט:

„אויף די ווענען סיבירער
קאָן עמיץ נאָך אויסער נעפֿינען א קנעפּעל, א שפּריקעל,
פֿון מינט א צוויטענעם שוך.
א ריטענעם מאָפּ, פֿון א ליטענעם קיטעל א שטיקעל.
א בלעטעל פֿון היילינען בוך."

אין וואָס מאַכט עס, אז לייווק'ס שפראך איז רוי. זי טאָר נישט זיין אנדערש, ווייל אויך לייווק'ס ליד איז אָהן קונציקייט דער עכטסטער אין אמת'דינסטער אויסדרוק פֿון קונסט.

איך וויים נישט צו די וועלט-ליטעראַטור האָט דיכטער עהנליכע אין נייסט צו ה. לייווק'ען, אפשר יא, אפשר נישט, עס איז מיר נישט אינטערעסאַנט. פֿאַר אונזער ליטעראַטור איז ער ני זעלטען ני. זיין צער איז פֿון אונזער אייגענארטיגען שמאָם. אין איז ער נישט ני אין דער וועלט-ליטעראַטור, דער דאָזיגער נייטס פֿון א דיכטער, אנדערש איז ער אידא.

✦

מ ש ה ג ר א ם / ד י „צ י י ט"

ניין, די נעלע בלעטער פֿאַלען נישט — זיי „נעהען אריים"!

„אויף דעם פֿעלד פֿון קולטור-לעבען זאָל די „צייט" ווערען דער פֿאָנען-טרענער, דער עמוד האש פֿאַר די פֿאָלקסמאסען. וועלעכע אַליין זיין אלם צייטונג א נרויסער קולטור-כח, ווען זי אויך שטיצען אין העלפֿן אין עכטוויקלען, ווּאָם עס לינט אין דער ליניע פֿון דער נייטינער דערהויבונג פֿון פֿאָלק. די אלנעמיינע קולטור אין די אידישע קולטור, דאָס אינטערנאַציאָנאַלע ווּיסען אין דאָס נאַציאָנאַלע פֿיהלען, די ענטוויקלונג פֿון דעם נייטס אין די פֿאַראיידלונג פֿון נעפּיס! אין אויף דער היילינער ווּאָך זאָל די „צייט" שטענדיג נעפֿינען דעם חלול השם פֿון קולטור, נעפֿינען שונד אין שאנד, נעפֿינען פֿאלבקייט אין ב־חנות, נעפֿינען דער פּראָפּטוציאָן פֿון דעם ווארט."

אָט דאָס איז נור א קורצער אויסציט פֿון דעם נרויסען פּראָגראָם, וועלכעם די פּועלי-ציוניסטישע „צייט" האָט בדעה, צו רעאליזירען מיט דער צייט, מיט יענער צייט נעמלעך, וועלכע איז אין אמעריקע — נעלט!

„דאָס אידישע פֿאָלק איז נים נאָר אין עם הספֿר, נאָר אויך א פֿאָלק פֿון מוזיק. אָבער נים יעדער איד קען זיך פֿאַרנינען דעם לוקסוס, צו הערען מוזיק בייַ זיך אין הויז. אָבער מיסטער א. מעלל פֿון 22 פֿאַרסויט סטריט נוי־יארק האָט שוין דיזע שווערקייט באזויגט, ווייל בייַ מר. מעלל קען מען קויפֿען אלערליי עטוואָס נעוויזטע פּיאַנאס מיט בילינען פּריוו אין אויסוואקסען אידישע קינסטלער אין מוזיק או באַרידינען זייער אידישע נשמה."

נעיוזטע פּיאַנאָס? אודאי! דאָס דאַפֿען מיר נעווים זעהר נוטע שוין צוליב דער „אידישער נשמה". אָבער דעם אמת נעזאָגט, זענען דאָך אָהן א ספֿק פֿאַרהאנען זאָכען, ווּאָם מיר דאַרפֿן נאָך נוטיגער ווי די דאָזיגע „נעיוזטע". עס איז דאָך פֿאַרהאנען עפּיס, ווּאָם שטעהט העכער פֿון דעם, העכער פֿון אלץ!

„עהרליכקייט איבער אלעם!

אלם צייטונגס-מענש האָט מיך פֿאַראינטערעסירט צו ווייסן —"

ווּאָם אזוינס? אפשר פֿון וואנען עם נעמט זיך צו א פּראָלעטאַרישער צייטונג אזא אויסנערי־בענער ביונעס־נייסט? ניין, עס האָט איהם פֿאַראינטערעסירט —

„פֿאַר ווּאָם ס. ווּ. בארואש בענקינג אינסטיטושאָן, דילענטי און מאַפֿאלק סטריט, נוי־יארק האָט נעמאכט אזא מאַראלען און פּינאַנציעלע ערפֿאָלג."

אויסנערעכענט!

„און אָב ווּאָם דער אימער ערנסטער, אימער פֿרייִנדליכער, אימער ליבלי־כער, אימער ליבעראלער מענש מר. ס. ווּ. בארואש, ווּעלכער האָט באַרימט אונזער אידיש־נאַציאָנאָלע צייטונג די „צייט", אין אידר פּראָפּעצייט א נרויסע צוקונפֿט, האָט מיר נעענפֿערט אויף מין פֿראָגע:

„מען ווערט נייערינ, מען איז נעשפּאנט: פֿון ווּאנען נעמט זיך דאָס מאָלי, ווּאָם די ס. ווּ. בארואש בענקינג אינסטיטושאָן האָט נעמאכט אזא מאַראלען און פּינאַנציעלען ערפֿאָלג? האָט אשר מיסטער בארואש נאָר סאַציאָליזירט זיין נעשעפֿט? ניין!

„איך האָב דרייסיג (30) יאָהר נעהיט די אבנעשאַרטע נעלד. איך בין יעדען מאָג אין אונזער בענקינג אינסטיטושאָן און היט יעדען סעמט, יעדען דאָלאר, ווי אייגענע טייערע קינדערלאָך אויפֿהויפֿט מעג איך מיט שטאָלץ זאָגען — נאָלדענער כאַראקטער — נשעקט פֿאר די פֿאַראָם־קרבנות — עהרליכקייט איבער אלעם..."

און מען דערמאָנט זיך מאקי תוך כדי דבור אין דער פּראָגראַמ־נשער הבטחה מכח דעם פֿאָנען־טרענער, דעם עמיד האש פֿאר די מאַסען", אין עם ווערט אין פֿליג א ביסעלע קשה: אם כן, אויב טאקי „עהרליכקייט איבער אלעם" — ווּאָס־זשע פֿאר א צוים האָבען נעבען די דאָזיגע העכסטע אידאָלען פֿון מר. בארואש „די העכערע מאָטיוון פֿון ציוניזם", וועלכע ד־. סורקין ווייל אונז מיט נעווּאלט איינרעדען? און צו וועלכע נוטע יאָהר דולם מען א קאָם מיט ב. צ־קערמאַנ'ס „איידאָפּאישע סאַציאליסטען און סאָוויעט־רוסלאנד" און מיט אונזער דר. זשיטלאָווסקי'ס „נאציאָנאליזם און אינטערנאַציאָנאליזם", ווען מיסטער מייער אננסטרייד, דער קעניג פֿון אינשורענס איף דער אימס סיטי, פּפּעשעל אגענט, טראוולערס אינשורענס קא. פֿאַרמענען 170.572,916 דאָלאר, האָט דאָס שוין אויסנעטראכט אזוי פֿיין און נלאטיג און אָל רייט:

„בייַ מיר האָט זיך אויסנעאַרבייט אן אידעע: אלעם, ווּאָם איז אידיש, איז מענשליך, און אלעם ווּאָם איז מענשליך, איז אידיש. פֿאַר דריי מיליאָן דאָלאר אינשורענס! אך ליב מיין אידיש פֿאָלק און בין שטאָלץ. ווּאָם איך בין א איד און לאָז איך אין אוך איף אויפֿ וווייטער מיר צו נעבען אלערליי אינשורענס, ווּעל איך איין באהאנדלען העפֿליך ראָעל, עהרליך און פּינקטליך."

פּינקטליך. הא? איז דאָס נישט קיין טעות? מיסטער מייער אננסטרייך, הייבער קעניג פֿון אינשורענס, האָט איהר אפשר פֿאַרנעסען, אז ס'איז נעווען אמאָל א צייט, נאָך איידער ס'איז נעווען די „צייט", ווען דער „נרינער" דאָקטאָר זשיטלאָווסקי האָט נור פֿאַרבייליפֿענדיג איך אננעשפּינען פֿיל אין נעלען פּרצוף אריין און זיך פֿון איך אויסנעדויט ווי פֿון דער פעסט? ווי קענט איהר, דאָס מוחל זיין אייער ערהאבענעם כבוד און ווערען דער „צייט־נעזאָנט פֿון א מענש

זועלבער האָט אַיך ערשט נעכטן מבֿה געווען ווי דעם לעצטן און באקומט אַיך ווי א שׂאר־ביסענער שונא? אי, וועט איהר זאָגן, קולטור? איהר דאַרפֿט נישׂ׳סט, מיסטער אנסטרייך? אָבער וואו שטעהט עס געשריבן, אז אזא איידעלער דושעטעלטן ווי איהר זאָל דוקא שׂארלירן זיין טויערע ציים ביי דוד פינסקי׳ס א מעשה׳לע פֿון אייבינגן אידען־האס, וועלכעם איז ווי באקאנט „שׂערטראכט געווארן זומער 1894 און אויפֿגעשריבן 14—16 יולי 1920״? הייסט דאָס אפֿשר מיטגעהאלטן מיט דער ציים?

אָבער ניין, מיסטער אנסטרייך! דאָס עהרליכע פאטאָם פֿון אייערע קלאפּישע ווערטער: „שׂאר דרויי־מיליאָן דאָלאר אינשורענס״ וועט טויזעדמאָל שוועכער פֿון דעם כלומרישט מאָראָלישען אני מאמין פֿון דער „ציים״, וועלכער איז דאָך, אין תוך נעמען, טאקי ווידער אמאָל־אויסגעדריקט אין דעם אין אויצינגען זאָן: „שׂאר דרויי מיליאָן דאָלאר אינשורענס! יאָ, מען טוט, וואָס מען קען, מען שטאַרקעט זיך דורך „נאציאָנאל־סאציאליסטישׂ״. ד. ה. מען מאכט יודיש־נאציאָנאל־סאציאליסטישׂ ביזנעס.

— „פראָסטיטוציע פֿון דעם וואָרט״?

— „מען וועט שׂאראיידלען דאָס נעמט! — —

אוידאי וועט מען „שׂאראיידלען״. אָבער איך האָב מורא, אז טון וועט דאָס — נישׂט דער אלטער יודישער קעמפֿער. וועלכער, שׂארלירענדיג זיינע זשירנאליסטישׂ־עהרליכע נעזונרע סיפֿלער, האָט — וויזוי אוים — שיער נישׂט איך שׂארלוירן דעם קאָפּ, דעם ווילן צו ניסטנער רייניקיט, נור טון וועט דאָס לוידער — קענט מיער אנסטרייך פֿון אינשורענס... זאָל מען זיך זיין ערצי־העריגע השפעה אויף דער יודישער נאס נישט האלטן פֿאר נריכ. אין זאָל זיך דוד פינסקי, דר. זשוטשלאָווסקי אין די אנדערע אָנפֿיהרער פֿון דער „ציים״ נישט אייראָדען, או זיי וועלן מאכען א מחיצה צווישען דיער אייגענע ריינע, ניסטנינג ווארט אין יענעם אנדערן פראָסטיטוירטען ווארט, פֿאר וועלכען קיין שום רעדאקציע פֿון דער וועלט איז, ווי באקאנט, „נישׂט פֿאר־אנטוואָרטלי״! די דאָזיגע נישׂט פֿאראנטוואָרטליכקייט פאסט זיך יזהר נוט צו דער באוואוסטער „איידעלקייט״ פֿון דער בורושואזער זשורנאליסטיק, וועלכע וויל מכלומרישט נישׂט האָבען צו טון מיט קיין „דברי חול״, האָט זיך שטענדיג אין זין נור איהר „שׂעלקערבונד״ אין מישט זיך סתם נישׂט אין מחר... פֿון א פראָלעטאריישען ארנאן אָבער, וועלכער שטיצט זיך אויף דער ניי־טינער מיטארבייט פֿון דוד פינסקי, זשיטלאָווסקי אין עהרליכע, שׂאָדערט זיך אונבארינגט פֿאראנטוואָרטליכקייט אפילו דאָרט, ווא אנדערע ענגען צילב „אידעאל״. נישׂט שׂפֿראנטוואָרט־לידן״. אין פינקט אזוי ווי א ועלבסטבאוואוסטער פֿולי ציוניסטישער ארגאן וואָלט זיך טן הסתם נעשעהמט צו דרוקען באפֿאהלטע קול קורא׳ס פֿון די „שלומי אמוני ישראל״ וועגען דער באדיי־טונג פֿון בשר׳ע מקוואות למשל, וויל דערמיט איז מען הינטען ארום מחזק די קולטור־פֿיינדליכע רעאקציע, פינקט אזוי וואָלט מען זיך נאָך באדאַרפֿט שטארק באטראכטען, צי איז מען נישט מחזק ביי די בריוסט מאָמען — טפשות, נעשמאקלאָזיגקייט אין דעם שרעקליכען ביזנעס־ייסט דורך אזעלכע „אינשורענס״ ווי די אויבען ציטירטע.

ניין, די „פראָסטיטוציע פֿונם וואָרט״ איז א „חלול השם פֿון דער קולטור״, אפילו ווען זי איז נור א מיטעל צו א הייליגען ציוועק אין אפילו ווען דער דאָזיגער צוויעק איז: די עקזיסטענץ פֿון דער „ציים״, עם איז אין טיפֿערן נייסטינג זין נישׂט קיין שום חלוק צווישען דעם נעשעפֿטעטן וואָרט אין דער רובריק אָדער אין דער אנדערער רובריק, דער נייטס איז איינס און זיין וואָרט איז איינס! עס זועגען נישט פֿאָרהאנען קיין „שתי רשויות״.

א. מ. פֿוקס / יונג־אמעריקא

פֿון נה שטיינבערג — שׂארלאָ, לעבען, נייַ־יאָרק

נה שטיינבערג: האָט אָנגעשריבען א בוך קריטיקען, איבער צוהן פֿון די בעדויטענסטע יונגע יודישע שרייבער אין אמעריקא, איבער: אינאמאָר, לאנדיי, ראָבא, מאני לייב ראלניק, אפֿאשאָ, משה נאדיר, אייזלאנד, מ. ל. האלפערן און ה. לייוויק. און דאָס בוך איז נוט, מען לייענט עס מיט נרוס אינטערעס, מיט איינגעהאלטענע אָטעם. מען ווערט ענטציקט פֿון דעם סיינעם סטיל פֿון דעם אמת קינסטלעריישען שילדערען פֿון די כאראקטערען פֿון די אָנגעבן אריסנערגענטע דיסטריקט. ווי סיינע דערצעהלונגען לעזען זיי זיך, די דאָזיגע קריטיקען, צוהן זעהר אינטערעסאנטע לעבענס מאָלם נה שפֿיינבערג, מיט וועלטענער קאָסמָס. צוהן וועלטען לעבען פֿאר אונז אויף, ווי ב. ריוקין בעטערקט ריכטיג, אין זיין הקדמה צו דעם דאָזיגן בוך.

וויזוי קומט דאָס?

כמעין וויזוי קומט דאָס, ווען קריטיקען נעשׂרייבן פֿון א קריטיקער, ווען נעוויהנליך קען זיי קיין מענש מיט נארמאלע סיכ הושים נישט נעמען אין מויל אריין, דאָס הייסט, אויבערליינע צווייי שוירות, זאָלען פֿלוצים זיין אזוי נוט, אזוי נעלונגען? איז דער תירוץ: נה שטיינבערג איז נישט קיין קריטיקער, יעדענפֿאלס נישט פֿון ענגם סאָם־באָאויט יודישע קריטיקער. ווען ויצען אויף ווייער הויכע וויקענדינג, ניעראָפּטלאָן, אויסנעבעט מיט אלטען נעלטן שׂרייבן אין ווי די בלויטע דיינסט, פֿסקענען זיי שאלות מיט די הענט. מאָנען אויס מיט די ווייבן צוקראָפּענע העכר אין דער פֿינסטער שוויצען אין אי־בי־סי, ווי האָלצהעקער אין קוועשטען אריים א פֿסק דין קלוג ווי ווי אלין זעגען.

נה שטיינבערג איז נישט אזא קריטיקער, נאָר א קלוגער מאן נעשטאָפּולער ווען. ער איז נישט נעקומען נראָבלע ן זיך, „נעשדקען אבשאצען, סעציריען מיט מיהל־מעסער, משפטען פֿון דער הויך אויף דעם אַרעמען דיכטערס קאָם פֿאָר ווי נעיויהנלעך, נאָר מיט נעפֿיהל און מיט ליבע און מיט דעם נישוגען דרך ארץ פֿאָרן דיכטער און זי שאפֿען. האָט ער נעשילדערט מיט שׂארקען בעלעטריסטישען שפֿלענט האָט לעבען פֿון די דיכטער און זייערע ווערק אזוי ווי ער האָט זיי נעזעהן אין אפֿישׂאנען עהרליך און נעטרי. מען קען מיט די דאָזיגע כאָראקטעריסטיקען מסכים זיי אדער נישט, ד. ה. די נעשילדערטע דיכטער קענען דעם לעזער נעפֿעלען אדער נישט. אָבער אזוי זענען זיי אין דע־ר ווייקלקייט, אזוי למשל האָט שטיינבערג איך נישט אייסנעפֿונגען האָט אומסימאטישע פון די הויכע „אידענן אוי־לוֹאָפֿען, שפֿעציעל ביי די פֿראָוו־שרייבערס, פֿאָרקהרט. ער האָט זיי פֿאָרהעלכט אין מיט נייוס התלהבות זיך אכנעשפֿלט איך א פֿך מכלומרישט כאראקטעריסטישע „שטריכען, וויעלכע זענען באמת קלוגע אומשולדיגע נאָישקייטען.

און הייבט זוכם שטיינבערג באמת „נייַ „העלדען״ אין דער ליטעראטור, נעמליך, ביי אמאשען נעפֿעלען אידם נישט די אלטע העל־דען, ווי מלמדים, סוחרים, שוחטים, און סתם יודע פון דער אלט־ וועלט. ניין! אוא, זאָנ׳ האָב איך פון נה שטיינבערג׳ס נישט עדוואַרד, האָם וואָלט אפֿשר נעפֿאסט אפֿאָר א סקאנדאַליסט, קריטיקער. איך גלייב או שטיינבערג׳ס וויסט שוין מסתמא או אמתע קנסט וויסט נישט פון אוא זאך ווי „נייַע אלטע״ אויבערליסט. העלדען, נור פֿון לעבען. אלין וואָם מ׳טעפֿינט זיך אין לעבען דאָרפֿט זיין אבנעשפֿעלט אין דער קונסט. מיט אזין וואָרט, ביי די פראָוו־שרייבערס (צום היסק פון די לייקער ווילען מיר נאָכן דויבערדינג) האָבען די ליכט און שאטען־וויסען אויף אוהם פֿאלש נעווינקט. און דאָס מאקט אז א כיעל די שוואבע ווייס אין דעם בוך. אבער די לעבעדיקיט פון די כאראקטעריסטיקען איז דאָרין אזוי שטאַרק או אויב שוין יאָ שרייבן „קריטיקען דאָפֿען זי אזוי נעשׂרייבען ווי שטיינבערג׳ס דאָם עס נעשען און דעמאָלט ערשט ווען די קריטיק האָבען א רעכט זיך צו צוריקצוען פֿאר א צווייט פון דער קונסט. א פֿיינע־ציינעשע ווינעשע פֿון אונזער ליבען בעויוסטסיין ו. מאויר באציט דאָס זועלטען בוך.

מ. נ. / טויט־ציקלוים

צוזאמענגעשטעלט פון מלך דאַוויד׳ש, אריסנעבען פֿון דעם סאָלאָן „ער קויאָלי, ווין, וואָשינג׳טאָן, לעמבערג, תר״פ.

די „אידעע צו מאכען אינאקליעם דעם „טויט פון פֿון דעם בלעטעם פֿאָקס־פאָפּיר, אויף וועלכען די ארבייטען וענען צוזאמענגעשטעלט, זיך מיט נעוואלט אריינצודרינגען, פֿון מיר האָבען דאָ צו טון דוקא מיט א פֿאָכאָוויסנאבי — דער דאָזיגער איז אין, פֿאָרשטעהט זיך, פֿון מלך דאַוויד׳ש, דעם מאָנאַרשיסט־

אין אונזער ליטעראַרישען קאַמף. דעם אמת זאָגענדיג איז אָפּ די מכּוונהשע רעאַקציאָנירונג פון דער פּאָעמישער איבערלעבונג. אָנהויבענדיג בים טויט פון סטראָשענדיג שטענדיג מיט דער מעליכקייט פון א „לעבעדיג־ציקלוס" פון אפשר 8 „לבנה־ווַאַקסונגען" פון מן התחם אויף א „שמה־אַנשאַלטען" א. שו. וו. זאָל א טוּך נישט נאָך קיין עדות פאַר אויסערגעוועהנליך סטאַרקן ליטעראַרישען ערנסט. וואָרען לויט מיין אויפּריכטיגסטען נעפּיהל למשל קומט אויס, אז דער טויט איז דאָך טוּך כל טוּך אויך „עפּיס אנדערש", אפילו וויּ די אויסגעצייכנטע 14 (פערצעהן) שטימונגען פון 9 (נייַן) אויאָרען. וויּ וועהסט זיך זאָלען נישט זיין יעדער פאַר זיך — אין איינעם „צוזאַמענגעשטעלט", מאכען זיי דאָך אביסעל דעם איינדרוק פון אויסגעשטעלטן, פון א טן דעקאָראַציע־טוּך כאָר, וועלכען מען האָט זעהר מאָלעריש און פּיין אויסגעקשטעלט. נישט חלילה, כדי צו באַווייזען, ווי מייער האַרמאָניש עס זיינען זיך אין אייניעם, נור כדי —זיך צו לאָזען פּאַטאָגראַפירן...

אָבער אָט דאָס האָב איך צו זאָגען נור בנוגע דער רעדאַקציאָנעלער זייט פון דעם ענין. נאָך דעם אלעמען אָבער ד. ה. נאָך דעם, ווי די דאָזיגע באַמערקונג איז שוין נעמאַכט, קאָן איך מיר רוהיג פאָרשטעלען, צו פאָלגען דעם פּרק: „אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו", און דער יש איז דאָ צום נריסטען טייל א ווערטפּולער. און דאָס קינסטלעריש־ניווּ. באַוונדערט. מיין אך, איז דער ניווּס דערנייכט מיט דער סקיצע פון א. מ. פּוקס. די דאָזיגע דיכטונג איז אפשר די אייניצינע אין נאַנצען העפט, וואו עס פּיהלט זיך להלוטין נישט די בעל מלאכה־שע האַרמאָניע צווישען דער קאָנסטרוקציע פון טויט־שטימונג. דער טויט איז דאָ נישט קיין פּאַרבעטענער ליטעראַרישער נאסט. ער איז אין אלמער תושב צווישען אונז. ער איז דאָ פון דער עדשטער רגע אָן, און זיין פּאַטענער אומעט, זיין נריזאמע קעלט זענט אונז אקעגען פון יעדען ווינקל, פון יעדען „שפּאַך־ניואָס אין סוּף סקיצע:

„אונטער א דיק־פּאַרבלאָנעס בלינדען פּענסטערל פון א פּאַריזונקענעס. פּאַרשפּאַטענעס הייזעל האָס זיך אין וויסען שניי שארף נעשוואַרצט א שפּיץ פּאַרשפּאַרטער פּלינעל פון א דיר־פּרירענער וואַלנוּ.

נעבען דער דאָזיגער דיכטעריישער שפּונג פּאַרבלאָנעט נעשיידלט די אויסנעהמעוודיגע „פּאַריש קונצען פון אלבערט עהרענשטיין. ביי פּוקס'ן פּיהלן מיר די סרייסטלאָוע נעזעוונהייט פּונס טויט, דעזוהעגענדיג נור די „קרוסינע, קראַנקע באַיד, וואָס אידער האָר ענען נעשפּאַנען שפּיצי אין שארף ווי דראָהטען." מען רעדט נישט און מען האָט נישט קיין טעמע צום „שיקזאל". עהרענשטיין דאָזיגען האלט א שפּאַרק־פּאַטישע רעדע „צום דערהרעטען בריהדער", קיינט זיך אויס מיט יהאָוואָן, זאָגט אידם מוסר, מאכט פון אידם „חוק" — און נאָך דער נאַנצער מעשה פּיהלען מיר נאָך אלץ נישט דעם נייפּס פון דעם מישען בריהדער, נור אדרבה, דעם „נייפּס" פון דעם רעדעווידען דיכטער.

א סך, א סך נלייכער אָבער, ווי צו אידעאַליזאַציע פון עהרענשטיין, האָט נעווים ראַוויש נעשען דערמיט, וואָס ער האָט אָבנעדרוקט אין דעם דאָזיגען „טויט־ציקלוס" זיינע איינענע דיכטונגען. אין בידע נעדיכט פון ראַוויש איז מיט קינסטלעריש־ערנסטען נעפּרוּבט נעווארען, צו נעשפּאַלטען די מסטעריע פּונס טויט זאָלבסט, ד. ה. אין דעם נייפּס פון דער דיכטעריש־ראַליטעט און נישט מיט וועלכער פּאַרי אנדערפּאַטער אידעע פון דרוסטן. מיסטע אינעריליכקייט זענען אויך דוד פּאָנעלים עלעגישע מאָטיווען מיט דער נאָכקלינגענדיגער אויסנאַהמען העברעאישער שפּראַך־מיסטיק, וועלכע איז דערהאלטען נעווארען אין משה זילבורג'ס נאָהענע צוגעפּאַסטען יחידי. משה זילבורג'ס עפּאָפּיש אויסרעט דערמאָנט מיט אידר פּשוטע אין שטיקלעך אן דעם מאָנאָטאָניש־פּוריטאַנישען „פּה שמען־ניסה" אויף אלטע יודישע מצבות.

און צוריקנעהענדיג פּונס טוּך צום אנהויב: — מאני לייבס פּאַפּישע פּעזיען מיט זייר פּ־נאָנאָן און באַוונדערן קאָלאָריס, משה לוּוושיץ'ס עקסאַטישע שפּאַנונג אין זיינע „ליבע בי די וועלף" און „באַלאַדע פון דער התונה. (וועניגער נעלונגען איז. דאָכט זיך מיר. דאָס דריטע — נעדאַנקען — נעדיכט), און די שטימונגס־פּולע לידער פון בער האָראָוויץ און מלך כמיעלניצקי. דערמיט איז דער ציקל „סיי־נעענדיגט. נעענדיגט — אבער אלס ציקל נישט אינערליך אויסנעענדיגט. דאָפּער אָבער אויסערליך — א „פּראָפּ־אויסנאַבע".

✦

זעהה חשוב'ער ה' רעדאקטאָר!

אזוי ווי מ'איז שוין עסליכע מאָל פּאַרנעקומען, אז מ'האָט אונז נערעכענט פאר נאליצאַנער נעפּינען מיר פּאר נרויס דעם טעות צו פּאַריכטען און מודיע צו זיין, או מיר זענען פון אוקראַאינע.

אקטאָבער 1920.

מיט דרך־ארץ

מלך כמיעלניצקי, משה ליוושין

נ י י ע ב י כ ע ר

„שריפטען" דר־יאָנאָבוך — ווינטער־5־יהלינ: 1920 פּאַרלאַג: „אטלאַנטיק" נ־יאָרק.

יוסף לעווי „5־יומ נעזאַנגען פּאַרלאַג: „דער קוואַל" ווין 1920 48 זייטען.

„לעבען" העפּטען פון צייטצי צייט פּאַר ליטעראַטור, קונסט און סוביליסטיק, אונטער דער רעדאקציע פון משה שפּיץ העפּט 6—3 ווילנע 1920.

„ערשטע קאָנפּערענץ" פון ייִדישען נעזעלשאַפּטען אויף צו העלפען די קרבנות פון מלחמה. ווילנע 1920.

יחושוע פערל „. אונטער דר' זון 198 ז. פּאַרלאַג לעווין־עפּשטיין און שותפים 1920 וואַרשע.

*

א ו נ ז ע ר ע מ י ט א ר ב ע י ט ע ר:

דוד איינהאָרן / דוד איינפּאַטאָ. (נ־יאָרק) / ראובן אייזלאַנד (נ־יאָרק
אל. נוריה. (נ־יאָרק) / דוד בערנעלפּאָן / משה נראָם / נפתלי
נראָם (פּילאַדעלפּיע) / דער נסתר / בער האָראָוויץ / נ. ווינינ
י. מ. ווייסענבערנ / משה זילבורג / א. כאשין / מלך כמיעלניצקי
משה ליוושיץ / זישא לאנדוי (נ־יאָרק) / יוסף לעווי / ב. לאפּין
(נ־יאָרק) / ה. לייווק. (נ־יאָרק) / מאני לייב (נ־יאָרק) / ל. מילער
(נ־יאָרק) / יואל מאַסטבוים / א. מ. פּוקס / נח פּרילוצקי / ס. פּרילוצקי
דוד קענינסבערנ / יונה ראָזענפּעלד / א. ראזבני (ירושלים) / א. ראבאי
(נ־יאָרק) / מלך ראוויטש א. א. * (די ווייטערדינע רשימה קומט)

ת ק ו ן ט ע ו ת.

אין עהרענשטיין'ס נעדיכט זייט 21 דאָרף די 4־טע און 5־טע שורה נעלעזען ווערען אזוי:
„או. ווּאָלט איך נעמאַנט אויף ווייערע קעס"